

עיסות ירחו הכלי היטב וכן תורה אחד חלק עליו מאד והשיב הגאון המהר"ר דבוראי יש לנו לחוש לכל מנהג שנישראל כמבואר בס' תר"ץ סעיף י"ז ברמ"א דאין לבטל שום מנהג דלא להסדוקקע וכן הוא בכל מנהג לריבוי אנו לקיים בכל מאי דאפשר ומכל מקום יפה הורה שם א"ל כלי של נחושת רשאים ללוש בכלי חרס כי אין זה מנהג קבוע ובגליל שלי ובשאר מחוזי מארומאריס ברוב ישובים לשום (ללוש) בכלי חרס ומה שכח המגן אברהם בס' תנ"ה סק"ט הנהיג ללוש בערבות של נחושת ריבוא קאמר דאף בשל נחושת שאין לוקחים בהם מים מחשש חומס רשאים ללוש בהם והמנהג הוא כן על כל פנים ללוש בהן דאין לחוש לחומס ומה שנהגו בקערה של נחושת אף דיש בה פקפוק הוא משום דשל חרס אין יפה כל כך ללוש וגם אם לשין בכח ודוחקין הרבה בעיסה מהמחר הכלי חרס והספרדים והחסידים שנקיהלתי אף שיש להם ערבות של נחושת אין לשון בהם אלא בשל ברזל דמזופין בברזל דדין ככלי חרס כדקיימא לן לענין הגעלה גדלאו"ר הוי ככלי חרס דזה מקרר טפי משל מחבת ואם יכולים יקנו אותן כי בהקערות הן של חרס והן של ברזל יש בהן נקבים קטנים שקשה לשלוט בהן ראות העין ולריך השגחה בעין פקיהא ועל כל פנים כשאין קערות נחושת מזויות רשאים ללוש בערבות של חרס ובמקום שלא היה מזוי כלי נחושת לא היה המנהג לחפש דווקא אחר כלי נחושת ללוש בהם ומרן החכם סופר היה לו גם שלחן אחד של נחושת שעשו עליו המזות אבל שלחן של עץ היה עדיף טפי אם היה באפשרות שהיה חלקים לגמרי בלי שום בקע וסדק ודאי מותר ללוש בהם דכל שיש קערות או כפלים יותר עדיף טפי שיכולו לנקות אותם אחר כל לישא ולישה כראוי ואף שאין כדאי להאריך בהבתי כדי לברר שאין שום פיקפוק בזה :

במה (מז) שהקטנים עוסקים באפיית המזה ופעמים שאינם שכירי יום חקר הרב"ג יעקב קולוניקי מקניגסבארג צפריסין י"ז וי"ז לא יולאין ידי חובת מזה כיון דאומן קונה בשבח כלי וקטן מיקנא קני אקניו לא מקני כדאמרין בסוכה ד' מ"ו לא ליקני איניס הושענא לינוקא ביומא עבא וכו' וכעין קושיית הקלות החשן בקטן שכשר לכתוב הגט וידידי הגאון אליהו קלענקי י"ז בס' הבהיר אמרי שפר ס' ע"א האריך לבאר דאין חשש בזה משום אומן קונה בשבח כלי על פי החילוקים שנאמרו בעיקר דין אומן קונה וכו' וסיים בתשובתו אמנם לכתחלה יש לאפותה על ידי גדולים כמבואר בס' ת"ס :

יו) בערב פסח בין העוסקים בערבות מזה מזה היה חרס אחד שאני שומע ואינו מדבר ולא שמו על לבם לזה שמלות הנערכות על ידי חרס אין ראויים ללאת בהן ידי חובת מזה ואחר שנערכו המלות שערך החרס עם המלות שנערכו כל הבני דעה שמו על לבם שיש קפידא בזה נשאל על זה הגאון אבד"ק באטישאן י"ז בס' חיים של שלום ס' מ"א וכתב דמשום דבר חשוב ליכא בחלו המלות קטנות שלטו ולא הוי ככרות של בעל הבית דאין להם ציטול אבל מה שיש לחוש הוא משום דבר שבמנין דלא ציטול דאף שנמכרות גם במשקל ואין מיוחדות למנין מכל מקום כיון שנמנות למזות חשיבי דבר שבמנין כמו בנרות של חנוכה וכו' והאריך מאד בחילוקי דינים בדיון דבר שבמנין והעלה דבעלות הן המלות שנערכו על ידי חרס ברוב המלות שנערכו על ידי שאר בני דעה ומותרות :

סימן יד

בדין המצות וחייב אכילת מצה

א) הוה עובדא שדרו המלות ברכת חמץ שנשתמשו בה חמץ בערב שבת קודם וכו' ראשון אפו מלות ויזרו אותם בהרחת הג"ל והנה אחר העיון בדברי הפוסקים על דברי מרן בש"ע ס' תנ"ה ס' ס"ט נראה דכיון שהרחת אינה בת יומא והאפייה היא קודם הפסח אין לאסור המלות כשהרחת נקיה ואין בה שום סדק דמה שכתב הרב שערי תקוה שם א"ת מ"ב בשם הרב מוהר"מ גאלאנטי

בכל זאת ח"ו אינני בא להורות ח"ו כי קטן אנכי בדעת ודל בימים וצימוד באשר הרבה גאונים אסרו מפורסם והגאון מוהר"ר האלבערשטאם כתב שיש לו עוד טעמים כמוסים לאסור :

אך את אשר חזיתי אספרה בהיותי בצערלין היה אז הגאון הישיב מוהר"ר יעקב יוסף עטינגער האב"ד והרב המאז"ג י"א לאמרו מוהר"א ראזינשטיין והרב"ג מוהר"מ דאקטאר זאקש שנחבבל אח"כ לאב"ד שם והרב הג' חרדיק מחזיק ישיבה ממופלי תורה העומדים לשרת בכהונת הרבנות מוה"ר מייכאל לאנדסבערג והרב המופלג בחו"י מוהר"מ וויטאקאווסקי עוד היו שם אז גאונים ארץ הרב הגאון אמיטי לוי"ע מוהר"מ פיינלענפעלד הראב"ד דראגאלין והרב המאז"ג אב"ד דסלאחוי ועוד ועוד הרבה גדולי ומופלי תורה ויראים אמיסים ולוא היה בזה חשש חמץ דוראי היו מערערים כי לא היה מזה אחרת נאפית שמה וכל המכרים והגאב"ד הג"ל מוהר"י עטינגער הג"ל כולם אכלו ממנה זו על כן ראוי לכל הגדולים לתת לב לזה אולי יוגלגל וזאת על ידי בעל הלבוש שיא הדבר כהיתר מגודל בטחוני אומר שלום כה דברי העמוס בעול הרבים יקוויאל ליב עיליאן חופ"ק ועומער :

יג) נדרהים כמה בעלי בתים לדרך ענבים בין פורים לפסח לעשות מזה עשירה ויש בעלי בתים שמעריבים מים בשעת דריכה באמרו דבשעת הבדיר המים שמעריבין בהיין לא הוי מי פירות עם מים אך האמת הוא דלאו שפיר דמי למעבד הכי כמבואר מדברי מוהרי"ט ע"א ס' ב' וצפרי חרס ס' חס"ב סעיף ג' וכנסת הגדולה שם הרחיצ הדבור בזה באר היטב ועיין בדבר משה ח"א ס' כ"ו והנה יוסף ס' ט' באורך והעולה מדבריהם לענין דינא הוא דווקא בשעת הדריכה שמעריבים המים עם התירוש זה שעתה או בתוך השלשה ימים ראשונים ומניחו כך עד שיעשה יין שרי דהיינו מהני דכמו שהתירוש נעשה יין כן המים נעשות יין ואם כן להטיל מים בשעת הדריכה ולעשות המלות היקף קודם שיעשה יין ודאי אסור דעדיין המים מעורבים בחיבו ולא נהפכו ליין ובדבר מזה שם כתב דשמוע שהיה במקומו חרס מהקדמונים שלא להטיל מים אפילו בתוך שלשה ימים כי אם בשעת הדריכה דווקא ע"ש ובזהל יוסף והרי גדון דידן אף אם יהיה בשעת דריכה הרי אין ממתינים שיחיישן ויהפך ליין אלא עושים המלות בעודו תירוש ואם כן ודאי דאסור להטיל מים כלל וכן הסכים הרב מר אבי וזה להכריז על זה בבתי כנסיות להזהיר את העם על כך ועיין בית דוד א"ח ס' רכ"ט ד' ט"ן ע"ג שהביא מחלוקת במעט מים ואנו אין לנו אלא דברי הרב כנסת הגדולה מאריה דאחרין כן כתב הרב בית אהרן בדף י"ב ע"ב א"ת ד' :

יד) מה שנהגו העולם שאם נפל עיסה לארץ בשעת עשיית המלות מחזיקין אותה הבצק לחמץ אף שלא שעה שיעור מיל אין לזה טעם וכל שכן אם עושים כן בערב פסח אחר חלות ואוסרין הבצק בהנאה ועוברין על כל תשחית בלי שום טעם והוא מנהג בטעות ורשאים לבטלו כדאיתא ביו"ד ס' רי"ד כן כתב הרב השואל שבשו"ת מוהר"ם שיק ס' רכ"ז והגאון המהר"ר השיב שמנהג בני ישראל תורה וכמה חומרות החמירו בפסח יעויין ברמ"א ס' תמ"ז סעיף ה' אם מלאוהו חוד שלשים אסור לשחית ממנו בפסח ובס' הג"א דמהמירין בכלי שני משום דלפעמים משתמשים בכלי שני והן חומרות גדולות שהחמירו ואסרו בפסח ואפילו צונן וכל שכן בזה שבמקום שששים המלות בודאי מלאה הארץ מפירורין שנפלו מקודם ושהו שם שיש חשש חמון ולפעמים נדבקים הפירורין בעיסה זו שנפלה לארץ ואף שיכולים לראות ולהכיר אם נדבק בהם החמירו וחששו על דרך שכתבו החוספות בחולין ד' ט"ז ע"ב ד"ה אחר דאף דאמר ברי לי שלא דרסתי מכל מקום שמה ידרוס פסח אחרת והמנהג הוא משום סייג וגדר ואין לבטלו בשום אופן :

מז) מה שנהגו העולם ללוש בכלי נחושת דעת הרב השואל בשו"ת מוהר"ם שיק ס' רל"ז שבשעת הדחק אם אין להם כלי של נחושת מותר ליקח כלי חרס ללוש בה באופן שהיה הכלי חלק שיפלו לרחוה היטב וגם לכל הפחות אחר שילבוו בה שתי

ויהיה דוחק גדול מאוד לכמה בני אדם שאפו בזה נראה ודאי דאין נכון להחמיר כלל והאל יתברך ילנו משגיאות אמן. עתה נדפס ספר הביתר מנחת משה וראיתי שם בס' ט"ז אות ג' שהעתיק שו"ת כתב סופר הג"ל ולא ראה דברי רבנן קדשי שהבאתי למעלה כי אינם מלוים אללו.

ב) מצה שבעורה חמה כדדיתה מהמנוח נפל הקמח עליה התיקון לזה הוא שחבץ יחזירנה לתנוח ועל ידי חוס התנוח נקלה הסולת יפה יפה ככתוב בא"ח הלכות פסח בשם הרא"ה וכו' ואפילו אם יש במזה נקבים מהני תיקון זה ואין לחוש שמה נכנס הקמח בנקבי וסדקי המלה ואינו נקלה בזמן מוטט ואם נאמר לו שישנה אותו בתנוח יש לחוש דחיים שמה יתחברו דכיון שאינו אלא אבק בעלמא במהרה הוא נקלה על ידי חוס התנוח וכן כתב הרב כסא אליהו בס' חנ"ט שהרב מר אביו הורה כן הלכה למעשה כן כתבו הרבנים בספר די השיב בשו"ת א"ח סי' י"ב גם הרב דברי מנחת בס' חנ"ט הגב' אות ו' הביא כן בשם הרא"ה וז"ל וזי נפל קמח על פתו ראו לו שלא לישרות אותו פת במשקה וכן אין ראוי שיבטע אותו בפיו שהרי המשקה שפסח וכו' אלא יחזור ויאפה אותו עיין בספר ארומות חיים ד' ע"ג ע"ד ובס' חיים שאל ח"א סי' ל"ב כסא אליהו שם עכ"ל ולמעשה ז"ל כי ראיתי להרב שער השוה שכתב בשם השוה שבסוף ס' משנת רע"ק שלא להחמיר המלות לחוך התנוח חס שישנה הקמח קלוי להקל לאיסור ובפרט כשירו משנת לעשות מלות אחרות עכ"ל (מה שכתב שם בשם הבני חיי עיין מה שרשמתי בס' י"ג אות ב')

ג) בריח סימורים כשעה אחת צלילה ראשונה הביא הפאסט לאחד מלות שמורות שנשלתו לו ונסתפק. (א) אם מותרות באכילה דשמה היו בתחלת הלילה חוץ לתחום. (ב) שאין מפרשין חלה ביום טוב והשיב הגאון מוה"ר דייטש בשו"ת יד יוסף סי' ע"ט להתירם דמשום חוץ לתחום אין חשש בנדון דידן לפי שהשולח כתב להמקבל ששנתן המלות להבי דואר במקומו התנה עס ראש הבי דואר לכתוב על גבי החיבה שלא יעבורו בדרך כי נחוך מאד להמקבל ובראשו נגשו פשע ולא כתב כן ונתעבה בדרך ואם כן הרי זה דומה לגמט שכתב מן בסוף סי' תקט"ו וירשאל ששלח דורון לחברו בערב יום טוב באפסרות להביאו ליד המקבל קודם הלילה ופשע השליח ולא הביאו עד הלילה דמותר אף לזי שהוצא בשבילו דשולח הוא דשיות ואין קונסין לישראל וכל שכן הכא שהתנה כן בפירוש והשליח פשע ובפרט שיש לומר שבתחלת הלילה כבר היה חוץ תחום העיר ועל הפרשת חלה כתב להחיר לפי שהמעשה כך היה שראובן שלח לחברו שבעיר אחרת קמח לאפות המלות ולשלח לו עשה והנה בס' חק"י סק"י כתב המגן אברהם בשם המרדכי שאם לא הפריש חלה בערב יום טוב קנסין ליה ור"ל המגן אברהם לומר שאם שכן מלהפריש חלה ביום טוב לא קנסין ליה ורפיא בידים דשכחה במזיד הו"א ובנדון שלא היה אפשר לא לשלוח המלות ואלא להמקבל להפריש בערב יום טוב ועל ידי חוס לא הגיע לידו עד יום טוב שרי להפריש ביום טוב אלו חורף דב"ק :

ד) אכילת מלה צליל פסח דלרביה כזית והיו שני בני אדם בספינה וכיוצא ואין להם רק כזית אחד הרב דית יהודה כתב דמאן דאליס גבר והרב עיקרי הד"ט בס' י"ט אות י"ג הביא דבריו מן החזו"ק בספר ראה חיים ח"א ד' י"ד ע"א כתב דכיון דגם בחי' שיעור איכא מלות מהסתברא דיתלקו הכזית בין שניהם דטפי עדיף שיעור השנים מלות שלא מן המובחר מזה שיעשה האחד לבדו מלות מן המובחר. ומרן החזו"ק כתב דאם יאכל כל הכזית אחד מהם יקיים המלות כדינה אבל אם יתלקו לשנים אין גם אחד מקיים מלות שלמה ולכן מוטב שקיים האחד מלות כדינה ומאן דאליס גבר וכדעת הרב דית יהודה הג"ל. ומרן חיד"א במחזיק ברכה סי' חע"ה שקיל וטרי אי איכא מלות באכילת חלי שיעור למי שאין לו אלא חלי זית מלה. ועיין לגאון עיוט הרב פתח הדביר בח"ב סי' נד"ק אות א' ובמפתחות ד' קמ"ז ע"ב. והרב חכמה ומוסר ד' קע"ו אות קמ"ה הביא כהם סברת הרב דית

באלאנטי לאסור באיזה בת יומא והם דברי מרן חיד"א בקונטרס אחרון שבמחזיק ברכה הנה כתב הרב מנחת אדמה והביא דבריו הרב דברי מנחת שם בהגב' אות ה' דטעמו משום אולי היה דבוק בזה איזה חמץ ובפרט דיש ברכת איזה סדק דחיישין שמה היה שם איזה חמץ וחזר ונעור וכו' ובנדון הג"ל שהרחת נקיה ואין סדק והאפיה קודם פסח נראה דאין חשש בדיעבד ומחברא ממה שכתבו הרבנים שלחן גבוה ס"ק מ"ז וזכור לאברהם ד' ק"ו ע"א ודברי מנחת שם דגם אם הרחת בת יומא יש מתירין על ידי קליפה וכשהמלה דקה שאי אפשר לקולפה שרי בלא קליפה ויש מי שמחיר בלאו הכי משום דהוא משהו קודם פסח ואינו חוזר ונעור כיע"ש ולכן נראה בנדון הג"ל אין שום חשש כלל ומלאתי שנשאל הרב כתב סופר בס' פ"ט שררו ברכת המוכנת למלות לחם חמץ צבלי דעת וכשידעו מזה נתנו להאומן וקליפה וג"ש הגעילו אותה ואחר האפיה של כל בני הישוב טועה להמורה ואפייית המלות היה אחר שלשה ימים ובחשבותו האריך לפלפל במה שכתב הרב שער השוה בשם מוה"מ"ג הג"ל ובדברי שירי נכנסת הגדולה במה שפסק מרן בש"ע דלריך לקנות חדשה דהוא משום דחושש לדעת הסוברים דנותן טעם לפנס אסור בפסח והוא כתב דאין זה נכון דהא בס' חמ"ט סעיף י"ד פסק דמותר ומאי שנא רחמ מכל נותן טעם לפנס (וכן הקשה הרב מאמר מרדכי בס"ק כ"ה ע"ש) והנכון כהירוק השני שביירי כנסת הגדולה דנותן טעם לפנס מותר רק בדיעבד וזה אפילו קודם הפסח אסור אבל אם כבר נאפה קודם הפסח הוי נותן טעם לפנס קודם הפסח ומותר בפסח כמו בכל האיסורין ואם נאפה בפסח להסוברים דלפנס בפסח אסור יש לזדר להקל אחר ההעלה דהא בש"ע הביא סברת מאן דאמר דלא מהני הגעלה בשם ים אומרים ולא כולי עלמא היא ובצירוף דהוא נ"ט בר נותן טעם הגם דאסורא הוא כשגעלה קודם פסח כבר הוקלש טעמו קודם הפסח יש לזדר להחיר באפשר אפילו אסור בפסח וכל שכן קודם פסח אחר ההעלה ומוה"מ"ג אינו אוסר אלא בלא הגעלה והשיירי כנסת הגדולה מתיר גם בזה ובנדון זה שהגעלה וגם הוקלשה יש להחיר בדיעבד שכבר נאפו בלי פיקפוק ושוב כתב דאפילו לא הגעלה ולא הוקלשה היה נראה להחיר דהנה טעם של מוה"מ"ג לא ידענא למה הפריז להחמיר כל כך בנותן טעם לפנס קודם פסח בדיעבד דלא תמיר קודם פסח משאר איסורין דשרי התבטל ונראה דסובר דמה שהחירו התבטל ואסרו הכלי הוא משום הפסד דהכלי חרם כל אחד בפני עצמו אינו הפסד מרובה והתבטל הוא הפסד מרובה ויש מהראשונים שסוברים כן אלא שאין כן דעת חוס' והרא"ש והג"א וכו' ומוטב זה י"א חומרת מוה"מ"ג בנותן טעם לפנס קודם פסח שאפשר לאוכלו קודם פסח או אחר הפסח וליכא פסידא אסור בפסח וכיון דהתוס' והרא"ש וכו' לא סברי האי טעמא בטל לבינו להלכה ולמעשה כהרב שירי כנסת הגדולה ואפילו אסור בלי שום תיקון ובנדון דידן דאיכא הפסד מרובה וטרחא הרבה לאפות המלות של כל בני הישוב וגם שלא אסור בה רק פעם אחת לחם אחד כבר ילאנו ידי חומרת מוה"מ"ג וכו' אלו חורף דב"ק וכבר כתבתי למעלה בשם הרב מנחת אדמה שכתב טעמו ונימוקו של הרב מוה"מ"ג מחשש חמץ דבוק וכשהרחת נקיה ואין סדק אין לחוש והטעם שכתב הגאון כתב סופר (לפי שלא ראה דברי הרב מנחת אדמה הג"ל) לדעתי העניה יש לפקפק בו דהדבר ידוע כי המלות הנאפות לפסח אחי"קור"י הוא דמייחקה"ו ביוקד עומדים לכל אחד ואחד וטירחא מרובה והיו הפסד מרובה בלי ספק ועיין להרב עיקרי הד"ט סי' י"ח אות כ"ח בשם הרב זקן אהרן דיש לאסור אף שגוררו והגעילו החלה אף בואת שיהיו בה שלשה הנאים. (א) שיהיה חוץ זמנו דאילו קודם לכן בטל בששים ואינו חוזר ונעור. (ב) שהמדרה בת יומא דאם אינה בת יומא הוי טעם לפנס דמותר גם בפסח לרוב השוסקים. (ג) לא הוא לכתחלה אף בדיעבד אין לאסור ואם משום גדר רזים לאסור הכל לפי השעה עכ"ל ועי"ש לענין ספק אם היא בת יומא מה דינה ובנדון דידן דכולהו תלחא לטיבוחא דאין הרחת בת יומא וקודם הפסח ובדיעבד נראה דאין חשש כלל וכבר כתבתי דלאסור המלות שנאפו קודם הפסח הוי הפסד מרובה וטירחא מרובה כל שכן בנדון זה שהוא שבוט שחל פסח בכוונה כי לא מועד

עיון והרצ כפי אהרן בחלק א"ח סי' י"ב כתב דיש להוכיח מזה שאמרו בצבורות ד' מ"ח חמש ולא חלי חמש וכתבו החסד' דחמש שלשים רמי רחמנא עליה ולא מקיימא בפחות מחמש ע"ש דכל דליכא שיעורא לא הוי קיום המלוה ותמה על הרבנים הנ"ל דנעלם מהם סוגיא זו וראה זה חדש כי כמעט שעברתי בדברי רבנן קדישי זזה לא ראיתי שנחלקו אלא במלוה הבאה על ידי אכילה ולא בשאר מלות כארבעה מינים שבלולב וכיוצא עיון בספר היקר עמודי אש ד' כ"ה סוף ע"ד דאין להכריח דליכא מלוה בחלי שיעור מדקיימא לן בסי' תקנ"ז דאם אינו יודע כל התקיעות לא יתקע מה שיועד כדכתב להכריח כן בשו"ת ספר יאושע בפסקים וכתבים דטעם הסוברים דיאכל חלי שיעור הוא דסברי כהר"א דאכילה בכל שהוא רק דההלכה עקר פשט הכתוב ובמלות עשה קיים בכל שהו וזה לא שייך בחקיעה עכ"ד ועיון בשערי תשובה סי' תע"ה וסי' תפ"ב ובקונטרס הכללים מערכת הסי' א"ח אות י"ב כתבתי דנראה ממה שכתב בהקדמה ספר חולדות יתחק בשם הגאון כרתי ופליתי דסובר דליכא מלוה בקיום חלי שיעור ע"ש. ועתה נראה לי הרל דאין מוכרח דיש לומר דלענין לדמות לא העשה שאני וק"ל. ובקונטרס הכללים הנ"ל כתבתי דהרב עיקרי הד"ט סובר דליכא מלוה בפחות מכזית וכו' ע"ש שנמשכתי אחר מה שנראה ממה שכתב צראה חיים כי לא ראיתי או גוף דברי הרב עיקרי הד"ט ומה שהבאתי שם דבהנהגות מוהר"ן הירש חיות ליומא ד' ט"ל כחז בשם הרב חתם סופר לדחות הראיה מלחם הפנים דשניא היא דלזניה מלוה על אדם פרטי כו' ע"ש עיון מה שכתב בחשובות חתם סופר א"ח סי' מ"ט בענין זה :

אחר זמן השגתי ספר חדש דברי מרדכי לגאון מופלא מרביני אשכנז (מוהר"ם פרידבורג) וראיתי בסי' ק' שהאריך מאד בעניינים אלו הפליא עלה הגדול חוסי"ה לא הניח פינה חיות והביא דברי הראשונים והאחרונים המדברים בענין זה ללל בזמני אדירים מענין לענין והביאם לאותו ענין. והעלה הלכה ברורה דהגם דמרש"י והוספות ישנים והריטב"א למסכת יומא ד' ט"ל מוכח דסברי גבי לחם הפנים דליכא מלוה בצליל משיעורא (כע"ש) עד סוף (י"ח) מכל מקום במלה ומרור וכיוצא כל מהו ומסוה נחשב לו מקלט ממוזות ה' ברה ועל כן מי שאי אפשר לו לאכול כזית שלם חייב לאכול כל מה שביכולתו והנה שכרו אחו כי כן שורת נהגת זאת חקת חסדו ושי"ש עוד בסי' ג"א וכתב שם בסי' ב"ן דלפי מה שהעלה בסי' ו' דליכא קלט באכילה חלי שיעור ומי שאי אפשר לו לאכול שיעור שלם חייב לאכול כל מאי דאפשר יש להסתפק אם יברך על אכילה חלי שיעור דאף דנוסח הברכה הוא על אכילה ואין אכילה פחותה מכזית יש לומר דהברכה היא על עיקר הציווי כזית שלם ואף שעתה אוכל פחות מכזית לית לן בה מעין מה שכתבו התוספות בפסחים ד' ז' ד"ה בלבער כו' אף דלהנכיחו משמע להבא לא קשיא דלא על זאת הנעשה כעשו מוצר אלא משבת ומורה להקצ"ה שציווי על המילה כל שכן בדיון דיון שאין יכול לאכול כו' ושקיל וטרי זזה ומסיק להלכה דאם יש שם אצלו מי שאוכל כזית יש לו לבוין לאלף בצרבת חבירו ואם לאו לא יברך על פחות מכזית דלפי שיטה מוהרל"ה שגש"ך סי' רל"ט סק"ך חלי שיעור גרע ממוזות דרבנן ובפרט שקלט האחרונים כתבו דבפחות מכזית אין מלוה כלל עכ"ל ודבר זה קיימתי בעלמי מסבאר דנפשיא מזה שתי שנים אשר אין ביכולתי לאכול כזית מרור בשום אופן ואני מלוה לחתי הוי' שבוין להוילאני ידי חובתי בצרבתו ואוכל כזית ואני אוכל מטעם בקושי וגם דעת מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' עה"ה הוא למי שאין לו כזית שלם שיאכל חלי שיעור בלא ברכה ע"ש :

ואת זה אניד כי כל הכתוב למעלה כבר נדפס בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת אכילה ושנו הדברים כאן (בחיפון השגיות) מפני שנתחדשו חיזו דברים כמו שארשום בזה בסי' ד' והוא כי בזמן שכתבתי כל הכתוב למעלה לא עיינתי בדברי מרן מוהריט"א שבספר הלכות יוס טוב שזיין במפתחות פתח הדבור כי זיין לספר הלכות יוס טוב הנדפס בפני עצמו ואשר בידי הוא הנספח להש"י ואין הדפים מכוונים ולא פניתי לחפש בזה. אמנם אחרי כן ראיתי מה שכתב מרן מוהריט"א בפרק שמיני דברכות אמתניתין דאין פודין לא בעברים וכו' (בד"ה והנה ראיתי

בית יהודה דכל דאלים גבר ונראה דאם יש לאחד מהם מלה כדי אכילה פרס מכזית חטים על ידי הערובת ואם יאכל הוא לבדו כל האכילה פרס מקיים מלוה אליבא דכולי עלמא טפי עדיף שיאכל כזית והשאר יתן להנמלאים עמו דיש כאן ספק ספיקא ספק אי הלכה כרבינו חס דבערובת שיש בו כזית בכדי אכילה פרס חייב על כל זית שבו והכי נמי יולא ידי חובתו בכל זית שבו ואם תמצא לומר דהלכה כהר"א דאם אינו אוכל כל הפרס אינו חייב והכי נמי לענין לאלף ידי חובתו הוי חלי שיעור. עיון להגאון פרי חדש סי' הג"ן סוף ב' שמה הלכה כמאן דאמר דבחי שיעור מקיים המלוה והוא מהפך (למאן דמאריך) כן נראה לכאורה ואריך להתיישב לעיון בדברי הרבנים שרשמי בקונטרס הכללים מערכת הסמ"ך אות מ"ג :

והנה כל הכתוב למעלה הוא מוזמן רב שכתבתי כמ"ל על פי מה שראיתי בספר ראה חיים הנ"ל ולא היה בידי ספר עיקרי הד"ט. ועתה השגתי וראיתי כי אין הדברים מכוונים דנראה ממה שכתב בשמו בספר ראה חיים דהרב עיקרי הד"ט פוסק בעובדא דהרב בית יהודה שיחלקו הכזית בין שניהם והמעין בדברי עיקרי הד"ט בגופן שלהן יראה דאין דעתו לפסוק כן וכל עמיו לא בא אלא להכריח כדעת הרב שבות יעקב שהביא שם דמי שאין לו אלא חלי זית מלה חייב לאכול דאכילה בזית וזוירה מהכי ליכא מלוה וכתב על זה דהרב מחנה ראובן הסכים להרב שבות יעקב ובמרן חיד"א בספר חיים שאל סי' ג' חלק עליו והחליט דיאכל מה שיש לו בלא ברכה ועל זה הוא שהביא מה שכתב הרב בית יהודה בשנים שאין להם אלא כזית כל דאלים גבר וכונתו לזויה להוכיח מזה כדעת השבות יעקב שחיים (בעיקרי הד"ט) בזה הלשון ואם אפילו בפחות מכשיעור מהקיימת המלוה למה לא יאכלו שניהם חלי זה וחלי זה דנתי דאכילה כזית שהיה מלוה מן המובחר מכל מקום לא היה בדין לעכב על חבירו שלא יקיים המלוה כל עיקר כדי שיקיים הוא באלמות וחוקת היד מלוה מן המובחר וכמעט מכתבא דעשייתו הוא מלוה שאינה מן המובחר ולזכות בזה גם את חבירו עדיף מעשותו לבדו מלוה מן המובחר עכ"ל. ובסוגן הלשון מורה ודאי דכוונתו לומר דבהכרח הדיון נותן לפי דברי הרב בית יהודה דליכא מלוה כל עיקר וכדעת הרב שבות יעקב דאם לא כן היה לו לפסוק הדיון שיאכלו כל אחד מהי זית. ולפי זה גם הרב עיקרי הד"ט מוסתמך ואולי נקוט כדעת הרב בית יהודה ובמחלוקת הרבנים שבות יעקב וחיים שאל סובר כדעת הרב שבות יעקב דבפחות מכזית אין שום סרך מלוה אלא דלדעתו הקלטה דברי הרב עיקרי הד"ט אין מוכרחים דשפיר יש לומר דאף דבליכא אלא חלי שיעור חייב לאכול מכל מקום בדאכזא כזית שלם עדיף שיאכלו אדם אחד ויעשה המלוה כתקנה דבחי שיעור אין המלוה נעשית כתקנה אלא דמכל מקום חייב לאכול לקיים מה שצידו לקיים אבל כזית שלם הויא מלוה כהלכתה ולכן כתב הרב בית יהודה דאחד מהם יקיים המלוה ומאן דאלים גבר. וזהו גם מרן חיד"א מורה כמו שנראה ממה שכתב בדברי יוסף סי' תפ"ב דכאז"ל ג' העתיק דין הבית יהודה מאן דאלים גבר וזאת ד' הביא מה שכתב הרב שבות יעקב בדיון חלי שיעור וחלק עליו ע"ש וכתב שם בעיקרי הד"ט בזה ד' דהרב בני חיי סי' עה"ה הוכיח דאין מלוה באכילה פחות מכזית ומה שדחה במחזיק ברכה וכתבתו הנה הרב חקרי לב בסי' ק' עמד בזה וקיים סברת הבני חיי ובגדון הבית יהודה הנ"ל כתב דלדעתו אין בקיום מלוה דינא דאלים גבר ומדנים ישבית הגורל ע"ש :

ונדפס מקריב ספר רוח חיים למרן החב"ץ וראיתי בסוף סי' עה"ה זיין שו"ת החק"ל הנ"ל וזיין לענין במה שכתב על דבריו בספר כסא רחמים ולפי הנראה אשהמיט מיניה לשעה מה שכתב הרב חקרי לב הנ"ל בקונטרס כונן לחקור שזיין הרב פתח הדבור הנ"ל ששם הביא מה שכתב מרן חיד"א בפחת עינים להשיב על דברי הרב חקרי לב והוא עמד על כל דבריו והעלה דאין חלי שיעור בעשין ושכן דעת מרן מוהריט"א בקהלת יעקב מערכת הסי' א"ח אות קל"ז ובמפתחות הספר בד' קמ"ז ע"ב הנ"ל קתב דבספר הלכות יוס טוב ד' ק"ך ע"ג כתב בהפך והלריך

ראיתי להחם לעיל בפירוקן ד' מ"ח ע"ב ד"ה דר' מאיר) שאחר שנסא ונהן בדברי החם' כהב שסבירים החוספות דמקיים מקלם מזה בנתינת חלי חמם דהא נקטינן דחלי שיעור אסור מן התורה וכדאמרין לענין לאו הוא הדין דאמרין לענין מלות עשה דאם אין לו כי אם פחות מכחיות מזה בליל פסח חייב לאכלו כיון דמקיים מקלם מזה והוא הדין אפילו בפדיון דשיעורו מפורש בתורה חמשה סלעים דאם נהן חלי חמם מקיים קלם מזה וכו' ע"כ לענייננו וזהו שהלריך עיון הרב פתח הדביר שדבריו סותרים למה שכתב בקהלת יעקב דעשין ליכא חלי שיעור דודאי דוחק גדול לומר דלדעת החוספות הוא דקאמר דסברי הכי ואיכו לא סבירא ליה הכי ולפי דרכנו למדנו דממקום שהכריח הרב כפי אהרן שבהאחי למעלה (מהיהו דחמם ולא חלי חמם) דאין מזה כלל בחלי שיעור משם מכריח מרן מוהריט"א לדעת החוספות בהיפך גם מה שהיה נראה לי דלא נחלקו רבנן בתראי בחלי שיעור דשין אלא במזה שבהאכילה כמו שכתבתי למעלה מתבאר מדברי מרן מוהריט"א הנ"ל בהיפך כמובן :

והשגותי עתה ספר כפי אהרן ח"ב וראיתי שם בחלק א"ח סי' ג' שרב אחד יו"ו השיג על מה שכתב בכפי אהרן ח"א הנ"ל מדברי מרן מוהריט"א בהלכות בכורות ד' פ"ז ע"א והרב המחבר הורה לו שהאמת שלא ראה אז דברי מרן מוהריט"א הנ"ל ואמנם אף אחר שראה דב"ק לא חזר מסברתו אשר על כ"ף הראשון והלריך לרחות דברי מרן מוהריט"א וכנחו אז כחו עתה דאין דין חלי שיעור בקיום מלות עשה ע"כ דב"ק והדברים אשר הובאו שם בשם מרן מוהריט"א הם מכוונים למה שהבאתי בשמו ולפי הנראה הם דפוסים חלוקים כי שם כתוב ד' פ"ז (כנ"ל) ובפתח הדביר כתוב ד' ע"ג ואולי דבר בקדשו בשני מקומות בסגנון אחד ולא ראה זה כראה זה ולענין דינא כבר כתבתי למעלה דנראה דברי הרב דברי מרדכי פרידבורג בענין זה וידידי הגאון מפאדענישלא יו"ו בשו"ת בית יצחק חלק א"ח סי' ד' אות ג' אף הוא היה מתכוין להוכיח מהא דולא חלי חמם דלא נאמר דין חלי שיעור בקיום מלות עשה ושם דחה דיש לומר דמי שאין לו כי אם חלי שיעור מזה חייב לאכלו לקיים מקלם המזה מה שאין כן פדיון הבן שאינו נותן להכניס בחנם אף בתורה שיעבוד זה קונה הבן אלל הכהן אם כן כשאין לו רק חלי חמם ולא יועיל פדיונו למה יתן לכהן בחנם כיון דאין הועלת בפדיון זה ע"ש :

ה) ברה המלות שהמנהג ליקח מן מלת מזה ומשאר המלות ומלרפין אותם לחלה כתבתי בתשובה דלאחוס הטהגים כדעת הרבה פוסקים דאין יולאין למלת מזה רק בחטים משומרים משעת קצירה ואילו בשאר מלות אין מקפדים שיהיו משומרים נראה לי ברור דאין מלרפין העיבות כיון שמקפיד על תערוכתם ונצט משיח שאין בה כרכוס שאינה מטרתם מחמת שמקפיד עליהם שלא יתערבו דכ"ס בזה דחשיב קפידא וז"ל לדינא כן כתב הרב יעשוע יעקב בחי"ד בנימוקיו לס' ש"ז :

ו) מה שלא אסרו מזה ומרור בפסח שחל להיות בשבת משום גזרה דרבה שמה יעצירו ארבע אמות ברשות הרבים כשופר ולולב הוא משום שאין דרך לנאת בלילה ומה שאסרו קריאת מגילה הוא משום קריאה דיממא כן כתב הגאון העמק שאלה (פי' על השאלות) בפרשת ויקהל בשאלתא לפורים אות כ"א ולפוס ריהטא יש לפקפק בדב"ק דהא עיקר טעמא דרבה הוא משום דאין הכל בקיאים ומיישין שילך אלל בקי וגו' וזה אינו שייך במלה ומרור דאין בהם חסרון בקיאות ולא שייכה הגזרה כלל :

ז) אם אכל כזית ממלה שנעשית מחמץ נוקשה דאינו אסור אלא מדרבנן אם יא ידי חובתו מדאורייתא רשמי בסי' י"א אות ח' :

ח) אחר הניח מלות שאפה על חג הפסח ושומן של פסח בבית ארון אחד בחדר מיוחד שיטנים שם ואין אוכלים שם ואחר כך בא ולקח המלות והיה משקלם שיה כאשר הניחם בזהשומן היה לו קביעות עין נשאל הגאון עמודי אש כר"ו בסי' ח' אם יש

לחוש שמה החליף הארון והלריך מאד בדיון חשש חלוק בדבר שביד נכרי במה שאין לו הנאה אי חיישין שיחליף להכיל את הישראל והעלה דנקיטין דכל שאין הנאה לנכרי לא חיישין שיחליף אפילו באיסורי תורה וכו' ס' סוף ע"ד כתב החכם אחד דשמה לא היה פת להאדון ולקח המלות ואפס אחרות תחסינן וכמו שכתב הגאון חכם זבי סי' ט"ל דברי האי גוונא חיישין ודחה דבריו דלא אמר כן הח"ץ אלא במקום שאין פת מלוי אבל בסתם לא חיישין ופלפל קלם בזה וסיים ומה גם שהנכרי אינו יודע איך מנקרין המלות ואיך אופין אותן ומרתם שיכיר הישראל וכו' האי גוונא כתב רש"י בשו" גבי ניקור הכשר ומה גם דמשקלם שיה דזה הוי סימן וכו' וגם השומן מועיל בו העצמות עין והלריך קלם במהות העצמות עין אי בעינן שבעתן העין וכתב דשבעתן העין לכתחלה בעינן ואחר כך כני אס מכירו בעצמות עין כל דהו וכתב בשם ספר שדילי תורה בזה"ע סי' קמ"ב דלא מהני טביעות עין גבי גט אלא לזרעא מרבנן וכתב על דבריו דליהא דדוקא גבי אבדה דאיכא חימוד ממון הוא דלא מהדרין בעצמות עין אלא לזרעא מרבנן אלא באיסורין מהני טביעות עין אפי' להדיעט ומסיק דהמלות והשמן מוהרים :

ט) בי שאין לו מזה בליל ראשון של פסח אלא מן החדש אי אמרין דאחי עשה דבערב האכלו מלות ודחי לא העשה דאכילת חדש הנה רב אחד בשו"ת מים רבים סי' מ"ג נסתפק בזה והעלה דשם ואל העשה עדיף ולא אמרין בזה אחי עשה ודחי לא העשה דאיסור חדש מפורש בתורה ומלות אכילה מזה בזמן הזה לא מיקרי מפורש בתורה אף דבאמת הוא מן התורה כיון שאינו מפורש לא אמרין בזה אחי עשה ודחי לא העשה והלריך בזה . וזא רעהו הרב המחבר בסי' מ"ד ודחה כל יסודותיו והלכה א' העלה דחדש בזמן הזה בחולה לארץ בשל נכרי אינו אלא חומרא בצלמא ואפילו יומא דהוי איסור גמור אינו אלא מדרבנן ולכן מי שאי אפשר לו לקיים מלות אכילת מזה בלילה ראשונה שהוא מדאורייתא אלא בחדש שבחולה לארץ שהיה תבואה של נכרי יקיים המלות בזה ולא יחוש לאיסור חדש כשהוא של נכרי וחולה לארץ ולא גזרין בזה כזית ראשון אטו כזית שני וכו' והביא מה שכתב הרב בית חדש בסי' ה"ס בשם רש"ל מעשה בחדש אחד שהיה חסום ולא ראה לאכל מזה שתקנה הנכרי וכו' וכתב הרב בית חדש דלאו למימרא שלא אכל כלל דאטו בשופטי עסיקין שיבטל מלות עשה דאורייתא משום שלא לעבור באיסור דרבנן והרב פרי חדש שמגומם על דברי הרב בית חדש . היינו משום שסובר דשימור מן התורה וכו' אבל בעיקר סברה הבית חדש שלא לרחות מלות עשה דאורייתא משום איסור דרבנן כולי עלמא מודו ולי הדל נראה דאם נאמר דאיסור חדש בחולה לארץ בשל נכרי הוא איסור גמור מדרבנן קשה להחיר לו כדי לקיים מלות עשה של תורה דלדבריה יש לומר מוטב שיעבור מזה דאורייתא בשב ואל תעשה ולא יעבור איסור דרבנן בקום עשה ולריך להחייב במה שרשמתי בקונטרסים הכללים במערכת האלף אות שי"ז (בשדי חמד ח"א) שוב ראיתי להרב חק יעקב שכתב גם כן דיש לומר דהעמידו דבריהם בשב ואל תעשה ולריך לעיין בדברי המפרשים שם אך אם איסור חדש בחולה לארץ בשל נכרי אינו אלא חומרא בצלמא דברי הרב מים רבים טובים ונכוחים ועיין מה שרשמתי בזה במערכת חדש בדינים אלו בס"ד :

אחר זמן רב ראיתי שהגאון שאגת אריה בסי' י"ז עמוד בזה במו שאין לו מלת מזה של היתר אלא של חדש או של איסור אחר אי אמרין יבא עשה דמלה וידחה לא תעשה ומסיק דאם הוא של חדש וכוונא דאין בו אלא לאו לבד בלא עשה ובלא עונש מיתה יאכל ממנו כזית מזה בליל פסח אבל אם יש עשה עם הלואו או שיש בו עונש מיתה לא ועיין להרב תפארת ישראל פירוש המשניות בפרק שני דפסחים משנה ו' אות מ"ט והרב פתח הדביר בח"ד ר' ש"ח ע"ב כתב בשם מרן מוהריט"א בספר שמחת יום טוב סי' מ"ב ד' קס"ח שחקר במאי דקיימא לן דמלה של טבל אינו יולא בה משום דהוי מזה הבאה בעצירה אם הוא דוקא כשיכול לקיים מלות מלם בלאו הכי אבל אם נמלא בדרך ואין לו אלא מזה של טבל מי אמרין

דחייב

הדפסה ברזולוצית מסד - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה שדי חמד <מהדורה מקורית> - ח אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה ח"ב ומערכת חול המועד וחנוכה, סדר ברכת ה

דחק לא חזי אלא לכזית מזה זה דיש בו עשה ודחי לא תעשה אבל חזי לא חזי למיכל מזה עד דאקריב עומר ואינו נאכלת כל שבעה ולא דמי למזה של טבל דאפשר דהוה אחי עשה ודחי לא תעשה דהחם חזי שפיר לכל שבעה כשיפרוש ממנו תרומה ותהיה הירומה לכהן והחולין לישראל מה שאין כן הכא עכ"ל ואח"כ תחזה פלפול חריפא בסי' אורי וישעי לידיו הגאון אבד"ק יאסי יל"ו בסי' מ"ב ליישב בכמה פנים קושי הגאון שאנת אריה בסי' ל"ז על טבל דלמה לא יבא עשה דאכילת מזה וידהה הלא תעשה דטבל ובאחד מהישובים שכתב הרב יל"ו במה שמדמה מזה הבאה בעצירה לדינא דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד ועל פי כלליה דמין מוהרי"ט דלא אמרינן אי עביד לא מהני אלא היכא דעל ידי זה דלא מהני יתוקן האיסור ולא היכא שלא יתוקן האיסור דמאי הוה הוה וכו' עי"ש דב"ק לרוב דיהטא יש לי לפקפק דלפי הגרסה עניינים חלוקים הם מזה הבאה בעצירה עם ה' דכל דאמר רחמנא לא תעביד וכעת אין לי פנאי להתייבש בזה ואני אמרתי בחפזי להעיר און שומעת ועל תשובת הגאון חסד סופר סי' קל"ז שליחתי למעלה (בד"ה אחר זמן) עיין לתלמידים דרב בשו"ת מוהר"ם שיק סי' רס"ב באורך לקיים דברי מר רבו :

בענין אכילת מזה בכל ימי הפסח בימים וב' ליל חזן משני לילות ראשונים הדבר פשוט שאינה אכילת חובה ואי בעי אכיל ואי בעי לא אכל מזה ולא ראיתי ולא שמעתי בהיותי בעיר מולדת עיר הקודש ירושלים חוב"ב ולא בשכני בעיר גדולה על חכמים מו שדרך על אכילת מזה בימי פסח לא בימים ולא בלילות כי אם בשני הלילות ראשונים אבל בימים אפילו בימים ראשונים וכן בשאר הלילות אין מצרכים כי אם ברכת המוציא אבל לא ברכת על אכילת מזה והטעם פשוט כיון שאין האכילה בהם חובה או מזה רק רשות כדאמרינן בש"ס (פסחים ד' ק"ך ע"א) וכן פסקו הפוסקים ה"ר"ף והרמב"ם והרא"ש והטור עי"ש ומרן בש"ע סי' ע"ה ס"ז כתב אין חוב אכילת מזה אלא בלילה הראשון בלבד ואין לדקדק מלשון זה דחייב הוא דליכא הא מזה איכא דכל כי האי איבעי ליה לפרושי בהדיא אלא ודאי סתמו כפירוש דלית לא חובה ולא מזה אלא רשות וכמו שמפורש בדברי הרמב"ם בפרק ששי מהלכות מזה ובדברי רבינו הטור עי"ש וכן כתבו הפוסקים בסי' ה"ה בדיון מים שלנו אם לשפך מפני המים או התקופה שיש לחלק בין מזה שיוכל בה ידי חובתו בשתי הלילות דקפדין שלא יהיה נראה כמחולל במאמר הכתוב שומר מזה לא ידע דבר רע למזה של המים ושאר הלילות עי"ש וכן כתבו מרבני האחרונים עיין להרב פחד יצחק הובא בעיקרי הד"ט סי' ח"ו אות ס"ב הבאיתו בשדי חמד ח"א במערכת אכילה אות ח' :

וזה לשון הרב דרך פקודין במזה עשה יו"ד בחלק הדבור אות ד' ובשאר ימות החג אין מזה לאכול מזה רק שלא לאכל חמץ ושם בחלק המחשבה אות א' כתב שבעת ימים דמזה רשות רק אם בא לאכול לחם לא יאכל חמץ עכ"ל ואם זכרנו אינו מכזיב ראיתי כן בכמה ספרים דאכילת מזה בימים ובשאר לילות אינו אלא רשות ואי בעי לא אכיל ומשום הכי אין מצרכין על אכילת מזה עליהם ואף דהרב חסד סופר בחלק יו"ד סי' קל"א (בד"ה ומ"ם התוס') כתב שדעת החוקים על התורה דמזה איכא באכילת מזה כל שבעה וכתב שבחידושי עשה לו המוכים ויחם ליה דעת הרא"ש והר"ן מכל מקום כבר כתב מפורש דרשות היא ואי בעי לא אכיל כלל ומשום הכי אין מצרכין על מזה כל שבעה אלא דמכל מקום אי אכיל מזה קעביד עי"ש איברא דליתו מבין לדעת החוקים דאי אכיל מזה קעביד למה לא יבדק ומאי שנא משחיטה דאי בעי לא שחיט ואי שחיט מזה קעביד ומצדק על כל פנים הרי כתב מפורש דליתו מצדק על אכילת מזה והראשונים ה"ר"ם בסוף פסחים והרשב"א בתשובה וכמה מרבני האחרונים עמדו לבאר מפני מה אין מצרכין על המזה כל שבעה עיין למרן חיד"א בספר דרכי יוסף סי' ע"ה אות ו' ובמחזיק ברכה וחק יעקב ושלחן גבוה ס"ק כ"ח ובשו"ת בנין ליון החדשות סי' מ"ו שמעת מינה דקטעי בפשיטות דאין לדרך על אכילת מזה בשאר לילות ולא בימים כלל :

ובל

דחייב לאכול כזית לקיים המזה דאחי עשה ודחי לא תעשה כיון שאי אפשר לקיים שתיים ופשוט דלא יא דחייב הללו אחי על ידי פשיטת דאם היה משתדל שלא לבטל המזה והיה מבקש מקודם מזה של היתר היה יכול לקיים המזה בלא עבירה וכיון שהיה פושט שלא בקש הוה ליה מזה הבאה בעצירה ולא אמרינן בזה אחי עשה ודחי לא תעשה עכ"ל ולריך לעיין בגוף ספר שמחת יום טוב אי קאי אריעבד כדמשמע ממה שכתב ופשוט דלא יא או קאי אלא כחלה כמשמעות שחר הלשון ועיין בשאנת אריה סי' ל"ז. לענין דיעבד באיסור טבל וכיוצא שאין נדחין מפני עשה דמזה אם יא בהם ידי חובתו ונפקא מינה בזה השיג אחר כך מזה מאיסור קל שנדחה מפני עשה דמזה אם יאכל ממנו כזית לקיים המזה ועיין בעניינים אלו בשו"ת זכרון לבי מנחם סי' י"א ובחסד סופר ח"א סי' קל"ז ובשו"ת כחב סופר סי' ע"א (הבאיתו חורף דבריו בשדי חמד ח"א ד' ט"ז ע"ד אות י"א בחלק אסיפת דינים) :

שוב ראיתי במנחת יאודה (שנספר דעת זקנים המיוחס לרבנותיו האוס') בפרשת ראה על פסוק ששת ימים האכל מזה שכתב פירש רש"י שבעה מן הישן וששה מן החדש וקשה חפוק ליה מלחם וקלי וכרמל לא האכלו ותיקן רבינו יוסף מינקולא דאי לאו ששת ימים הוה אמינא דאחי בערב האכלו מזה ודחי לא תעשה דחדש ונפקא מינה היכא דלא משכח כלל (בבלי) ט"ו בניסן אלא החדש שיעול ממנו אפילו קודם הקרבנו קא משמע לן ששת ימים דמשמע ששת ימים ולא שבע ולאו הבא מכלל עשה עשה ואיכא לאו ועשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה עכ"ל. הנה מבואר דבחדש איכא לאו ועשה דלא כדפסקו רבני האחרונים הנ"ל דאין בחדש אלא איסור לאו ושקלו וטרו אי אחי עשה ודחי לא תעשה אך כבר כתב מרן חיד"א במחזיק ברכה סוף סי' ע"ה דדברי רבינו יוסף הנ"ל הם היפך מה שאמרו בירושלמי פרק שני דחלה וניהא ליה שרבינו יוסף כתב כן לדרשה הספרי שהביא רש"י ובהכי פליגי עי"ש :

והנה בענין זה כתב לי ידידי הגאון אברהם לבי הכהן קארקאליאנסקי אבד"ק חארסן יל"ו ונ"ל בפי שאין לו מזה אלא מן החדש אי אמרינן דאחי עשה ודחי לא תעשה דחדש הביא כח"ר הרבה המדברים מענין זה הנה באור זרוע הגדול הלכות פסחים סי' רנ"ג שם פלפל ארוך אם עשה דאכילת מזה דוחה לאו דחדש והביא הירושלמי בפרק שני דחלה ושם הביא מה שתיקן הירושלמי דאין עשה דקודם הדבור וכו' והתוספות בקידושין ד' ל"ח גס כן הביאו החידוש של הירושלמי הנ"ל. ושם באור זרוע הנ"ל מפלפל אי עשה דקודם הדבור עדיף מעשה דלאחר הדבור כי בצבלי מצינ ביבמות ד' ה' ע"ב ממילה ותמיד שכן ישנו לפני הדבור אלא דקודם הדבור עדיף ועיין שם מה שתיקן. ואני אמרתי כי באמת בצבלי הירושלמי מחלקים בענין זה אם עשה שקודם הדבור עדיף או עשה שאחר הדבור עדיף וזה הסבירתי הגמרא דקידושין ד' כ"ט ע"ב ח"ר ללמוד תורה ולישא אשה וכו' ולא פליגי הא לן והא להו עי"ש בפירוש רש"י שמחלק בני צבל לומדים חזן למקומם וכו' ועיין שם בתוספות ד"ה הא מה שר"ם מקשה על פירוש רש"י ומת"ר שם אופכא עי"ש ונראה לי לומר פירוש חדש דהלא פריה ורביה עשה שקודם הדבור והתורה ולמדתה עשה שלאחר הדבור ואם כן לפי הצבלי עשה שקודם הדבור עדיף הילכך ישא אשה ואחר כך ללמוד תורה ולפי הירושלמי עשה שלאחר הדבור עדיף לכך ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה וזאת פירוש הא לן פירוש בצבלי והא להו פירוש לארץ ישראל עכ"ל יל"ו :

ובספר חורת משה להגאון חסד סופר בפרשת בא ד' י"ט על פסוק שבעת ימים מזה האכלו ראיתי שאין דעתו כדעת הגאונים הנ"ל לענין טבל וחדש דמר משה להו אהדי ומר סבר דטבל דאית ביה עונש מינה חמור לענין זה ואילו החתם סופר סובר דקיל טבל מחדש והסביר טעם לחלק בדיון זה בין מזה מחדש למזה מטבל ח"ל בפסחים ד' ל"ח ע"ב מזה הנאכלת לשבעה ימים הירש רש"י דרב יוסף סמך נמי אדרשה דרבה דבעי מזה העשויה לשם שבעה ימים וכן כתבו התוספות וזה נראה ליישב קושיה בתוספות בקידושין ד' ל"ח ע"א ד"ה דאקריב עומר והדר אכיל דאמאי לא אחי עשה דמזה ודחי לא תעשה דחדש ולהאמור ניהא

26

הראשון תשבינו דרשין בש"ס שחמץ אסור בערב פסח משנה שנים ולמעלה ולא אמרו שהאסור כל היום ואם כן כונת הכתוב שביום הקודם לפסח יש בו חיוב השבתה ואף חלק הכי נמי כשנאמר שכל לרמוז אכילת מצה בראשון לא שהיה כל היום בחיוב אכילת מצה אלא שיש בכללות היום חיוב אכילת מצה והיינו בלילה כדכתיב בערב תאכלו מצות ולא דמי להביא דפסח ראשון דהתם כתיב היום והבא כתיב ביום כן נראה לי הדל פשוט וגמלא לפי זה דאין מקום להמנהגים הנ"ל לבדך על אכילת מצה לא באכילת שני ימים ראשונים וכל שכן בשאר לילות וימים וראוי לבטל המנהגים האלה כי אין להם יסוד לבדך ברכה שאינה נריכה : **אפ"ה** כי עז שמלאתי כתוב בקונטרסי שבהיות לפני איזה שנים בעיר הסמוכה ראיתי בספר חדש שכתב בשם ביאורי הגר"א על ש"ע א"ח ובמעשה רב שמתחיל להלכה ולמעשה שאכילת מצה מזה היום התורה היא בכל ימי הפסח ולפי שבלילה הראשון היא חובה קראו חז"ל אכילת שאר ימים רשות שמצוה לגבי חובה מקריא רשות אלה הדברים מלאתי בקונטרסי והיה בדעתי אז לחקור על זה מרבני דורנו אם כנים הדברים שכן כתב הגר"א כי אין מנוי בעיר הו' ביאורי הגר"א לא"ח ולא ספר מעשה רב וגם למודעי לריך אם כתב לבדך גם כן על אכילת מצה כל שבעה אחרי שלדעתו מצוה מן החובה היא לאכילת מצה כל שבעה (כמו שכתב בשמו בספר הנ"ל) או שסובר כדעת החוקקי לפי מה שכתב בדעתו הגאון חסד סופר הנ"ל דאף דמזה איכא אינו מברך אלא בשני לילות שהאכילה בהם חובה על כל זה היה לריך לחקור ומלתא מני אזרח ועתה על ידי מעשה המ"ל נחשוררתי לחקור על זה .

וזה אשר השיב בזה הגאון המפורסם קס"ח מוה"ר יוסף זכריא שטערין ז"ל בנדון שאלתו בשם המעשה רב ומבקש לודיעו אם המנין מדבריו כהחוקקי כמו שכתב החתם סופר בדעתו כיון דמכל מקום אין עליו חובה לאכול דוקא מצה או שדעתו גם כן לבדך למלאות חפלו הנני להעתיק לשונו בשלמות באשר אינו בגמלא כהמנהג לעיני עליו ז"ל באות קפ"ה שבעת ימים תאכל מצות כל שבעה מצוה ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה ומזה לגבי חובה רשות קרי לה אף על פי כן מצוה מדאורייתא היא וכן פירשו יום טוב אינו לריך אות פסח ומזה סוכות בסוכה ועוד כמה ראיות והיה מקצת מזה מצוה אכילת מצה כל שבעה וביום טוב האחרון היה אוכל העודה שלישי אף שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר ימים טובים מפני חגיגת מצוה אכילת מצה שזמנו הולך לו ובמולאי יום טוב היה משתלם לעשות חמץ וכן הדש באורחא נגדי חמץ וזה נמנע לאכול לאחר פסח מצוה שולחין בה ידי חובתו בפסח וכל זה להיכרח לעשיית המצוה שאין עושין אותה להנאה אלא מפני גזרת הצורא היבדך שמו עכ"ל המעשה רב ובהערת המביא לבית הדפוס בדפוס ווארשא בשנת תרי"ח ולא מזכר שמו על מה שכתב ומזה לגבי רשות וכו' ז"ל א"ה עיין חו"ס ברכות ט' ע"א ד"ה טעם ובר"ג פרק קמא דשבת סוגיא דלא ישב אדם לפני הספר וכן דעת רוב הפוסקים שתפלת ערבית מצוה אף על פי שקראוה רשות ועל מה שכתב סוכות בסוכה א"ה עיין ש"ע שלו סי' לא"ה ס"ק ג' ועיין חוספות מנחות ל"ו ד"ה יאלו וחוספות ערובין ל"ו ד"ה ימים ואפשר שדעת הגאון דכל מידי דלאו מתסר אלא בלאו לא בעשה לא מקרי אות ואף להמפרשים שהאות הוא שביטת מלאכה שאינה אסור מלאכה משבתות וימים טובים שהוא בעשה ולא תעשה כשבת ריש ד' כ"ה ובינה ד' ח' עכ"ל המגיה : **ובעיקר** הסברה מהתם סופר להחוקקי עיין ברכות ד' מ"ט ע"ב דאי בעי לא אכיל וכו' וזה רק לענין אי מחזורין ועיין בפני יהושע פסחים ד' כ"ח ע"ב ד"ה בעשה שישנו בקום אכול מצה וכו' דמאי קאמר ובעשה שאינו בקום אכול מצה אינו בכלל חמץ והא בכל שבעה ימים אינו בקום אכול מצה לבד מלילה ראשונה דהו' חובה ועל כרחין דאף על גב דאינו מצוה אלא רשות אפילו הכי שייך האי ליטנא כיון דכתיב להדיא שבעת ימים תאכל מצוה ועוד אפשר לומר דלרבי שמעון בכל שבעת ימים אכילת מצה מצוה כפשטא דקרא דהא לקמן כוף פרק ערבי פסחים

ובר זה היה פשוט מאד בעיני ולא הייתי לריך לכתבו כלל לולא שטועה לי שבעיר הוא הכנה בעלי בתים וקלם מצבים יש מהם שהיו נוהגים לבדך : אכילת מצה בכל ימי הפסח בימים זבילות כל זמן שעושים סעודה מברכים המוציא ועל אכילת מצה בדרך שמברכים בשני הלילות ויש מהם שהיו מברכין רק בשני הלילות ושני ימים ראשונים ועמדתי מרעיד לקול השמועה וחקרתי בדבר והנה אמת והודעתי להם (בהכרזה בכל בתי כנסיות) שלא יברכו ברכות לבטלה כי מנהג זה לפי דעתי אין לו מקום ומנהג בעשות הוא ואף קראתי להרב יפה ללב בח"ב שמדבריו יש לעשות סמוכים למנהגים הנ"ל נראה לי הדל דאין לסמוך על זה כמו שאבאר בס"ד והוא שכתב בדף ט"ל ע"ב דמדברי הרב אבן עזרא בפרשת בא על פסוק שבעת ימים מצוה תאכלו מתבאר שסובר דאכילת מצה כל שבעה ימים חובה וכו' ושם בדף ח"ק ע"ב כתב שכן מתבאר גם כן ממה שכתב בפרשת משפטים על פסוק את חג המנוחה השמור ששת ימים תאכל מצות ושכן נראה מדברי הרב דה לדרך במאמר ד' כלל ו' פ"א כמה שנהן טעם לאכילת מצה שבעת ימים וכתב דאף דמין חז"ל בשם הגדולים בקונטרסי ועד לחכמים (בשם ראב"ע) כתב בשם רבני איטליא שנהבדר שתלמידי הראב"ע שלחו יד בפירושו והוסיפו מודעה דברים אשר לא כן וכל לזון בימלא בחומס זבנאיהם שהוא מונגד לדברי רז"ל אינו מהראב"ע עלמון רק תלמידיו אחרי מותו שלטו יד זרים שלא בדיעתו לכתוב אשר עלה על לבו והראב"ע וכסא נקי מכל מקום בכגון דא דגמרא לא אמרו אלא רשות שנתנו הבחירה ביד האדם לעשות מה שירצה לא מני פטר נפשיה שלא לאכול שהרי יש אומרים שמצוה לאכול ואין זה מנגד לדברי רז"ל כיון שהם אמרו שיעשה מה שלבו חפץ ועליו תבא ברכת טוב שמרבה בברכות ליכול וליחיד כל הימים אלו דבריו יז"ו :

הנה אם כונתו לומר שאכל ויברך ברכת על אכילת מצה אין דעתי הענייה נוחה בזה דאף אם לדעת הראב"ע חובה לאכול כל שבעת הימים וכן לדעת הרב דה לדרך מכל מקום אין לו לסמוך על זה לבדך מדעתו דאף אם היו אומרים בפירוש לאכול ולבדך ברכת המצוה מכל מקום כיון שאין כן משמעות הש"ס וכל הפוסקים אין לנו ליכנס בספק ברכה שאינה נריכה דאף למאן דאמר דאסור דרבנן הוא מכל מקום אסור חמור דאף (עיין מה שרשמתי בזה בקונטרסי הכללים מערכת ה"ב) אות קט"ו בשדי חמד ח"א) כל שכן שבאמת לא נמלא בפירוש מי שיאמר לבדך והרי הרב החוקקי שסבר דאיכא מצוה באכילת מצה כל שבעת הימים בכל זאת כהם הרב חסד סופר בדעתו דאין מברכים עליה בשאר ימים ולכן יותר נכון בעיני לומר דמה שכתב הרב יפה ללב ועליו תבא ברכת טוב שמרבה בברכות כונתו שאכל מצה וביא עלמון לידי חיוב ברכת על נטילת ידיים והמוציא וברכת המזון אבל ברכת על אכילת מצה גם הוא מורה דאין לבדך דלו יהי אלא ספק הא קיימא לן ספק ברכות להקל וברכת המנוחה אין מעכבות :

ומה שכתב עוד הרב יפה ללב דמדברי הריב"ה ברמזיו על התורה משמע דגם ביום ראשון איכא חיוב אכילת מצה ולא דוקא בלילה ממה שכתב בפרשת בא על פסוק בערב תאכלו מצה חסר וי"ו ששת ימים יהיה רשות לאכול מצה אף ביום הראשון אף בגמטריא חובה שכתב חובה אלא ביום הראשון עכ"ל דמוכח דגם ביום הראשון איכא חיובא דביום הראשון משמע כל היום כדאמרין בפסחים ד' ל"ו ע"ב מנין לפסח מלרים שאין חימולו נוהג אלא יום אחד שנאמר לא יאכל חמץ וסמך ליה היום ופירש רש"י יום אחד משמע כל היום הכי נמי דכתיב ביום הראשון הוא כל היום לילה ויום עכ"ל אין דבריו נראים לדעתי הקלרה ופשוט דהריב"ה ברמזיו לא נתקן לרמוז דאיכא חיוב אכילת מצה גם ביום (היפך ממה שכתב איהו גופיה בטור סי' עת"ה דרך בלילה ראשונה חיוב לאכול ומכאן ואילך היא רשות ואף בליל ראשון רק כזית חייב) אלא כונתו לרמוז דאף דבכל ששת ימים היא רשות בין בימים בין בלילות מכל מקום יום ראשון חלוק מהם דחייב מיהא בלילה כדכתיב בערב תאכלו מצה ומשפטים דקרא אף ביום

הזה למתנה לכת"ר נ"י בפאטט הזה וימחול כת"ר נ"י לקבלו מיד הפאטט אמר המעבד קבלתיו ורצ תודות לאדוני יוחי) דבכל ימות הפסח היו מזה דאורייתא ומה דקרו ליה חז"ל רשות משום דמזה לגבי חובה רשות קרי לה וכן כתוב באמת בספר הזה בלות קפ"ה וכתוב שם דיש לזה כמה ראיות אך חז"ל להעלות על הדעת שר"ך לברך ומאד תמיהני דהאין נמלא במחנה אנשים כאלו שיטעו בעשות גדול כזה בדבר הפשוט לכל ואכן טעמא בעי בלמות לפי דעת הגר"א דהוי מזה דאורייתא ונכלל בקרא דשבעת ימים מזה תאכלו לחם און טעון ברכה דנהי ללא דמי לסוכה דהתם אף דבשאר ימות הפסח גם כן אינו חובה לאכול דבר הטעון סוכה מכל מקום אי אפשר לאדם בלא סוכה והוא אחד מהדברים שטעונים סוכה כמו שחורף הבעל המאור (ומה שחורף בבנין זיון בס"י מ"ו דממלות אינו מזה רק הכונה שלא יאכל חמץ זה לא יתכן לדעת הגר"א ה"ל ועל כרחין אנו צריכים לתירוק של הבעל המאור) מכל מקום הא מלות ציטת גם כן אינו חיובא כלל דהא אם רוצה שלא ילבש בגד של ארבע כנפות הרשות בידו ואף על פי כן אם לובש לר"ך לברך ומאד חילוק יש בין מזה בכל ימי הפסח לציטת והגם דיש לחלק קצת בין ציטת למזה דהתם לכל הפחות בבגד של ארבע כנפות אם לובש מוטל חיוב מזה עשה ממש להטיל ואם אינו מוטל עובר בעשה אבל גבי מזה אפילו אם רוצה לאכול פת של חמשה מינים אינו מחויב לאפות אותו מזה מן התורה רק שלא יהיה חמץ ולמאן דאמר דחמץ נוקשה דרבנן יכול לאפות אותו דיהיה שימור דלוי לא חמץ ולא מזה דעל כרחין לר"ך לומר דהא דכתיב שבעת ימים מלות תאכלו הכוונה שלא יאכל חמץ דהא בהדיא כתב קרא דבערב תאכלו מזה משמע דבערב בזה לא ואם כן אינו מוטל עליו שום חיוב מזה עשה רק דדעת הגר"א וסייעתו (וכן כתוב בספר באר אברהם להגאון בעל משכיל לאיתן בפסחים דף ל"ה בשם הפני יהושע שכן כתב בשם הספרי דכל שבעה הוא מן התורה) דכיון דלאיסור חמץ בלחוד לא הולך דכבר נאמר כמה אזהרות על אכילת חמץ ועל כרחין דאחא נמי להורות דאם אוכל מזה מקיים נמי מזה אבל חובה לעולם ליתא והליך לא דמי לציטת ומכל מקום לא נחה דעתי עדיין בזה ואם יראה ה' לעת הפעול אראה לעיני עוד בזה ולא באתי רק לעורר כה דברי הדו"ש בלוג"ח וקסור בזהבחו כל הימים ומזכרנו בברכת כהנים שלמה בלא"ה מנ"ה ישראל משה הכהן וללה"ה מו"י בפק"ו ויילג :

ידידי הגאון שלמה פרעדיס מח"ס כרם חמד י"ז אבד"ק ליאדי כתב לי על זה וז"ל בספרו הקדוש במערכת אכילה (בד"ה ומה) בכותב בעל העיורים ברמזיו עינין בקובץ יגדיל תורה קונטרס עשירי סי' קכ"ג אות י"א ד' רע"ה ע"ד ודו"ק עכ"ד י"ז . ועיניתי שם והם דברי ידידי הגאון אליהו דוד ראבינאוויץ אבד"ק פאנוונוע י"ז דבדיה דסקיל וטרי שם אי איכא עשה דתשביחו חוץ מערב פסח הביא דברי הריב"ה ברמזיו דאך חובה ביום ראשון וכו' וכתב על דבריו ותמוה מאד דהא דביעור חמץ קאי קרא ולא באכילת מזה ולהל"ל י"ז לומר גם כן סבירא ליה כדבריו דמלות עשה דתשביחו רק ביום הראשון שהוא ערב פסח לבד עכ"ל י"ז וכוונת הרב מוהר"ש י"ז להביא כמובן למען שכתבתי אני הדל דאין להוכיח מדברי הריב"ה ברמזיו דאיכא חיובא גם ביום הראשון שהרי לפי דברי הרב אד"ר ה"ל י"ז לא עסיק בהכי הריב"ה כלל רק על מלות תשביחו אמנם במחילת כבוד הגאון אד"ר י"ז אין דעתי הענינה נוחה בפירושו דסגנון לשון מורה שג"ל יום ראשון של פסח קאמר דחובה ביום ראשון דוקא ואף דקרא מיירי בביעור ולא באכילת מזה הנה הריב"ה לא כתב זה לילפותא גמורה ואינו אלא רמז בעלמא ואף אי קרא לא מיירי בהכי דהרש"ה יפה נדרשת בכל הרמזי הרמזי על האר"ש :

ובעיקר דעת הגר"א שיש מזה לאכול מזה כל שבעה ימי הפסח כתב לי ידידי הרב הג' זר"ק בנש"ק יעקב זלמן ליפשיץ מעיר בריסק דליטא י"ז ח"ל בספרו אסיפת דינים מערכת אכילה חקר כת"ר בזה דמלות אכילת מזה אי הוי מזה כל שבעת ימי הפסח כמו שכתב הגר"א ולמה לא מצרכין על אכילת מזה בכל ימי הפסח אי הוי מזה ולדעתי הפעולה נראה לחלק כי

פסחים משמע דהא דאין מזה אכילת מזה אלא בלילה ראשונה לא ידעין אלא מרומיא דקראי כתוב אחד אומר שבעת ימים וכו' וכתוב אחד אומר שש ימים ודרשין מה שביעי רשות אף ששה רשות ואם כן לרבי שמעון דרשין לענין חדש ויטן בספרי פרשת ראה והוציא בילקוט ועיין מנחות ד' ס"ו וכו' יע"ש ב. ובה מיושב קושיא הטעם המלך פרק שישי מחמץ ומזה על השאגת אריה סי' ל"ו על תמיהת החוספות סוכה דף ל' ללישנא קמא במזה של טבל הא הוי מזה הבאה בעבירה דיש לומר דעשה דמזה דוחה לא העשה דטבל והא אין ראוי לשבעה כפסחים ל"ח ב' ולפי דעתי יש לומר למאי דמוקי כרבי שמעון דאין איסור חל על איסור ולדידיה הוי מזה הראייה לשבעה והארכתי בחידושי ומה שכתב הפני יהושע מרומיא דקראי ליתא שם רק מה שבעה רשות ופירש רש"י שהרי הוציא וכו' ורק במכילתא פרשת בא כתוב אחד אומר שבעת ימים וכו' עיי"ש ומובא ברש"י פרשת בא. וראה :

ואולם בפסחים ד' ל"א ב' רבי שמעון אומר פסח באנשים חובה ובנשים רשות ומשמע דממלה מודה שהוא רשות ומה שהביא מרז"ב ע' פרשת בא ומשפטים בשם ספר יפה ללב שנהיה כהן לא ראיתיו ולא אדע מה שכתב שם אך בכבוד הלבנון קשה ששית נומר כ"ג בהערות שונות הביא מהכס אחד כי מעולם לא עלה על לב רמז"ב לפרש בחיוב על כל שבעת הימים מלבד שהכריח את דבריו פרשת בא לקבל פירוש בלתי טבעי עליהם הנה אשמיעיהם עוד מה שכתב רמז"ב בספר יסוד מורה ד' פ"ה (דפוס פראג) וז"ל ויש שבעת ימים מזה על דרך הפשט כי הם חיוב כי הכתוב הוכיר ואמר שבעת ימים תאכל עליו מזה לחם עני למען תזכר את יום לאורך מארך מלרים והנה הזכיר הטעם כי עד שבעה ימים אכלו ישראל המלות מהדברים אלה נראה ברור כמו שכתבתי ואי אפשר להתעקש עוד יותר ולהוציא כונת הדברים מפשוטן כו' עכ"ל הכותב בדברי חכמים בכבוד הלבנון ועיין בדברי שאל פרשת ראה בספוק שש ימים וכו' בפסחים ק"כ מה שביעי רשות וכו' מנא תימיה מה שכתב במורה ח"ג פרק מ"ג דאכילת מזה אלו היה יום אחד לא היינו מרגשים בו רק בהתמיד אכילתו וכו' והרי באמת לא היה מזה בכל השבעה ימים רק שלא לאכל חמץ עיין שם שדרכה לדחות ואחסי ברכה ושלוס וכו' יוסף זכריא בלא"ה הרב מ' נחן שטערין אבד"ק שאול :

אדר איזה ימים השגתי תשובת הגאון המפורסם כק"ש מוהר"ר נפתלי זבי יאודה ברלין י"ז על שאלתי הנ"ל וז"ל על דבר אכילת מזה שבעת ימי הפסח אמת כי כן נמלא במעשה רב בשם הגר"א דמזה לאכול מזה כל שבעה אלא שאינו חובה כמו ברלין ראשון ולא נהבאר מאין למד הגר"א הכי והיה נראה מזהאיתא בפסחים ד' מ' דאמיה דמור בריה דרבינא מנקטא ליה בארביה ואי משום לילי יום טוב ראשון לבד למה לן ארבי אלא מזה לכל ימי הפסח איכרא יש לדחות ולומר שאי אפשר להוכיח מכלל אלא ששם רוצה לאכול לחם מחיוב לאכול שמורה או מזה וכבר הראיתי בזה בהעמק שאלה סי' ע"ו אות ג' מחלוקת רבותינו הראשונים ולא כהר"ן אבל אין ראיה דמזה לאכול לחם מלות אף שהוא לא שמענו לברך על זה בכל ימי הפסח ומכל מקום מסופקני אם יש בזה משום ברכה לבטלה יענין מר מה שכתבתי בהעמק שאלה דפורים שאילתא סי' אות ג' וידוע דרב סעדיה גאון כתב לברך אשר קדשנו במצותיו ולונו על עבילת ערב יום הכיפורים והביאו הרא"ש והטור א"ח סי' תר"ו והשיגו עליו וה' ישמרתו מלבד בהוראה כנפש העומם נפתלי זבי יאודה ברלין (עשה יאל לאור ספר משיב דבר להגאון הנ"ל וענין זה נדפס בספרו בחלק יו"ד סוף סי' ע"ז ע"ש) :

וזאת תשובת אישי כהן גדול ידידי הגאון המפורסם כק"ש מוהר"ר שלמה הכהן י"ז מוויילנא יע"א ולענין מה ששאל כת"ר נ"י לנו ולדעתנו אודות אכילת מזה בשאר ימי הפסח שכתב בספר מעשה רב (והוא ספר שנכתב בו כל ההנהגות שהגיעו מרן הגר"א להלכה ולמעשה וקבע בה מסמרות וכעת נדפס פעם שנית בתוספת מרובה הגהות וחידושים מגאונים הזמן וגם קלת חידושים והגהות נדפס על שמי בהתחלת הספר והנני שולח את הספר היקר

זוהי ולא מקיים המלצה בכזית וחלי שיעור אכור מן החורה ואם יאכלו שני זחים דילמא השיעור כזית והוי היתא שני איסור עכ"ל וי"ל דהנה מובאר בפירוש הראב"ד על החורה כהנים דגם נשים מותרין ללבוש כלאים בלילות הגם דנשים פטורין ממלות עשה דלילות מכל מקום אם עושה מקיימת מלוא ועל כן שייך בזה עשה דוחה לא תעשה ואם כן חזקן מדבריו דגם מלות עשה דהיא רשות שייך עשה דוחה לא תעשה ומיושב קושייתם דשפיר ה' מלי לאכול שני זחים כיון דמקיימין מלוא גס בכזית שני כדברי המר"ל שייך בזה עשה דוחה לא תעשה ויחייב בזה קושיית המרי"ט בחידושו לקידושין שם שהקשה אמה שכתבו תוספות דמשום הכי לא שייך עשה דוחה לא תעשה דלון עשה דקדום הדיבור דוחה לא תעשה דלאחר הדיבור הא ביבמות (ד' ה' ע"ב) איתא דעשה דלפני הדיבור עדיפא דקאמר שם דמשום הכי אין למילף מפסח מילה ותמיד משום דהי' לפני הדיבור ועל פי מה שכתבו למעלה י"ל דהנה כמה אחרונים כתבו דכל עשה דוחה לא תעשה הותרה דכלאים בלילות הותרה עיין תוספות מנחות (ד' מ' ע"א) ד"ה כיון דלפני עשה דקדום הדיבור כיון דלא דמי לכלאים בלילות ע"כ הוא רק דחוי' ובאמת לענין דחוי' עדיפא מעשה דעלמא כיון דהוא לפני הדיבור כדאמר שם ומכלהו שכן ישנו לפני הדיבור רק כונת תוספות כיון דהוא רק דחוי' אם כן לא שייך בזה עשה דוחה לא תעשה כיון דלא ידעו השיעור שיאכלו וזוהי לא שייך סברת הראב"ד דגם מלות עשה של רשות דחי דהראב"ד לא כתב כן רק בכלאים בלילות דהותרה אבל הכא דהוא רק דחוי' בודאי אין בזה מלות עשה של רשות לדחות ויותר מדויק דבדבריו בדברי הירושלמי ראש השנה (ד' י"ג ע"א) תוספות שם ד"ה דאקריבו עומר דמשום הכי לא דחי משום שאין כתובה בלילה וזהו הכוונה דכלאים בלילות הותרה מטעם דכתיבה בלילה אם כן הפירוש דבמקום העשה לא נאמר כלל הלוא אבל הכא כיון שאין כתובה בלילה לא נאמר כלל הלוא אבל הכא דוחה לא תעשה כיון דלא ידעי כמה יאכלו כקושיית האחרונים הנ"ל. וגם יש לישב בזה דברי תוספות שם קידושין שם א"נ גזרה כזית ראשון אטו כזית שני עכ"ל ובש"ס שאתא אריה סי' ל"ו תמה על דבריהם וכי לחלוק על הירושלמי בזה דאמאי לא הריך בירושלמי כן והגם דמלינו בש"ס ביבמות (ד' כ' ע"ב) גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה מכל מקום אין לדמות גזירת חכמים זו לזו וממא לן גזירה זו ועל מה שכתבתי י"ל דהם פירשו כן בדברי הירושלמי כיון דלון כתובה בלילה אם כן הוא רק דחוי' ואם כן איסור כזית שני דלא שייך עשה דוחה לא תעשה וע"כ גזרינן כזית ראשון אטו כזית שני ושייך בזה ש"ס בית ילחק יורה דעה סי' קס"ד ויש לפרש בזה דברי הירושלמי בלילה פרק א' הלכה ג' וי"ל דחרי"א אמרין שמלות עשה דוחה למלוא בלא תעשה (קא' על יחפור דוקר ויכסה מפרש) על דעתיה דר' יונה דו אמר מלות עשה דוחה למלוא בלא תעשה אף על פי שאין כתובה בלילה נוחא על דעתיה דר' יוסה דו אמר הוחיל ואין מלוא עשה דוחה בלא תעשה אלא אם כן היתה כתובה בלילה מכיון שהתחיל במלוא אומר לו מרק עכ"ל והוא מחוסר הבנה והקרבן ערה פירש דכיון שהתחיל לשחוט מותר לו לגמור אף על פי שאין עשה דוחה בעלמא אלא אם כן כתובה בלילה והוא תמוה כיון שאין עשה דוחה לא תעשה אמאי מותר הכא כיון שהתחיל ועל פי דבריו יש לומר דשיקר כונת הירושלמי כיון היכי שאין כתובה בלילה הוא רק דחוי' אם כן היה לנו לחוש דילמא יחפור יותר מכשיעור (יעיין מר בשו"ס בית ילחק יורה דעה סי' קס"ד) ועל זה מחרז מכיון שהתחיל במלוא אומר לו מרק והכוונה י"ל על פי מה שכתב בספר יראים לר"א ממין עמוד זמנים אות ק"ו וי"ל ובהארכת הקיעתו יותר מכשיעור אין בזה חילול יוס טוב כל זמן שהוא עסוק ולא פירש מן התקיעה דתנאי בשבת כל זמן שהוא עסוק במילה חוזר בין על זיגין המעבדין את המילה בין על זיגין שאין מעבדין את המילה פירש על זיגין המעבדין את המילה חוזר על זיגין שאין מעבדין אין חוזר הילכך לאחר שפירש יזהר שלא יחזור ויהקש עכ"ל מובאר מדבריו אלה דהגם דאם פירש ל"ה מלוא מכל

בלילה הראשונה הוא מלות מלה חיובית מלך עלמה מפני טעם המלוא בעלם שיש בזה אכל כל שבעה ימי הפסח הוא רק מלוא לא מלך עלמה אף להראות שלא יאכל חמץ כי בכל לא תעשה הוא לא ניכר קיומא שמוע מעלמותה מפני גזירת מלך כי הוי בשב ואל תעשה ואולי לא יחפון עתה לאכול כלל לכך לא יאכל נבילה או שאר איסורין והחורה לא ליה להראות בפועל כי מפני המלוא ימנע מלעבור על לא תעשה אולם במלות לא תאכל חמץ הוי מלוא להראות בפועל כי ימנע מלאכול חמץ לא הוי רק אם יאכל פת ולא יאכל חמץ בזה ניכר שמקיים הל"ה מפני גזירת מלך כי אם לא יאכל פת מכל לומר כי לא ירנה עתה בפת לאכול ואם כן שפיר הוי מלוא בכל שבעה ימי הפסח באכילתה שמקיים הל"ה לבל לאכול חמץ ויחא שפיר דלכך לא מברכין משום דעל קיום לא תעשה לא מברכין ועיין פרי מגדים יו"ד סי' י"ט שהקשה ע הריב"א בזה' שבועות ד' כ"ד שסובר דליכא עשה שאינה זכורה והוי רק תיקון הלוא אם כן למה מברכין על השחיטה ע"ש ואף דבחורה מפורש שבעת ימים תאכל מלוא עם כל זה כיון דכתיב שבת ימים למדו דאין מלוא דכתיב רש"י שם ועל כרחין הא דכתיב שבעה הוא לכוונה זו דרק מפני להראות קיום הלא תעשה ולא משום מלוא עלמים עכ"ל יו"ז :

גם יידי הגאון משה אהרן אלופין אבד"ק חאלוי יל"ו כתב לי בענין זה וי"ל דמערכת אכילה הביא כ"ת דברי שלמה הרועים נ"י בציאור דעת הגר"א דאכילת מלוא כל שבעה מלוא מן החורה אלא לגבי חובה מיקרי רשות ואולם אם יש לבדוק לדעתו כל שבעה נראה דכור שהגר"א בעלמו דכרך רק בשני הלילות דאם איתא שהסוף לבדך כל שבעה דלא כהמנהג והפוסקים לא היה שוחק בספר מעשה רב מלהשמייעו חידוש זה וטעמא נראה דלא דמי לכוונה דהם נהי דאין חייב לאכול בסוכה כל שבעה מכל מקום אם אוכל הוי חובה ולכן אין אכילת שאר הימים טפילה לאכילת ליל ראשון דכל סעודה וסעודה הוי חובה בפני עלמה מה שאין כן מלוא כל שבעה דלא הוי רק מלוא ומיקרי רשות לגבי חובת לילה ראשונה הילכך מפטרי כולו דבכרת לילה ראשונה כטפילה לגבי עיקר וראיה לזה מהא דסוכה (מ"ה ב') דרבה ב"ב אמר ר"י לולב יום אחד משום דלולב דרבנן כגן ליה בחד יומא (אף דמפסקי לילות מימינו ולא הוי כיומא אריבא) וקשה הא על מלוא דרבנן נמי מדבריהם אלא ודאי דהכא שאני דכיון דאוכא יום ראשון דהוי דאורייתא מנכר כולו יומי בחריה כטפילה לגבי עיקר וסגי להו דבכרת יום ראשון בלבד ואף דאין פסקין כרבין אמר ר"י דלולב שבעה כסוכה היינו משום דלולב מפסקי לילות מימינו וסוכה חובה דאורייתא כל שבעה לא כן מלוא דלא מפסקי לילות מימינו וכולו שבעה לגבי חובה לילה ראשונה מיקרי רשות הילכך נפטרו כולו דבכרת לילה ראשונה נטפלה לגבי עיקר ולכן דאיה דגם להגר"א איכא בשאר ימים משום בכרת לבטלה ועוד יש לי לדרב ביכור זה אלא שקשה עלי מלאכת הכתיבה בכח רש"י עכ"ל יו"ז :

יידי הרה"ג מוהר"ר לייב בערגער יל"ו מעיר בעגדין הסמוכה למדינת פראסיין כתב לי בענין זה וי"ל מה שכתב במערכת אכילה אות ז' בענין אכילת מלוא אם יש מלוא כל שבעה והביא בשם הגר"א דהוא מלוא כל שבעה לעניות דעתי ראיה לדבריו קלמ מדברי תרגום יונתן בן עוזיאל פרשת ראה ט"ו פסוק ג' על פסוק לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מלוא לא תוכלין על פסחא חמיש שבעה יומין תוכלין לשמי' פטור וכו' וממנה שכתב לשמי' משמע דהוא מלוא דלי לאו הכי מלי לשמי' שייך בזה ואגב אזכיר מה שראיתי בספר גבורות ד' מהמר"ל מפראג פרק מ"ח שכתב דהגם שמקיים המלוא דבערב תאכלו מלות בכזית מכל מקום אם אוכל יותר מקיים גס כן מלוא ועל כן פסק דכל מה שאוכל בליל ראשון לריך הסוכה יעיי"ש ומשמע מדבריו דשאר הימים לא הוי מלוא כלל רק רשות ובדבריו האלה יש ליישב קושיית האחרונים אהירושלמי המובא תוספות קידושין (ד' ל"ה ע"א) ד"ה אקריב עומר דאמאי לא אכלי מלוא מחדש נתיי עשה וידיד לא תעשה דחדש והקשו הא שיעורין נשתכחו בימי אבולו של משה ואם כן לא הי' יודעין כמה יאכלו כזית דלמא השיעור שני

מכל מקום אם עוסק במזוה היו הכל מהמזוה ור"ה ממילא דחי שבת ועיין עוד כיוצא בזה ברשב"א יבמות (ד' כ' ע"ב) ד"ה אלא מטעם שהיה על הקושיא למה ליה לרבא למימר גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ואמאי לא קאמר גזירה משום גמר ביאה דיבמה יקנייה בהעראה וכן הקשו המוספות שם ו"ל א"ג משום דכתיב להקים לאחיו שם ובגמר ביאה הוא דאיכא הקמת זרע אלא שריבה הכתוב אף העראה עכ"ל וכוננו יש לומר כדברי היראים דכיון דלא פירש גם גמר ביאה הוי מזוה ויש לדחות ואין כאן מקום להאריך וזה הפירוש בדברי הירושלמי דמשום הכי לא חיישין דלמא יחפור יותר מכשיעור דאפילו יחפור יותר הכל הוא מהמזוה כיון שלא פירש וגם על זה אמרין עשה דוחה לא תעשה וזה לא חיישין דלמא יחפור לאחר שפירש זה בדות וזהו כוננו מכיון שהתחיל במזוה אומר לו מרק ועיין עוד יש לומר בכונת דברי הירושלמי על פי מה שכתבתי למעלה דהכי שאין כחובה צידה הוא רק דחיה והי' ס"ל להירושלמי דמזוה כיסוי הוא מזוה של רשות דבדו שלא יחפור ולא יחייב בכיסוי והי' דהוא דחיה אין בכח מזוה עשה של רשות לדחות ועל זה משני מכיון שהתחיל במזוה אומר לו מרק דכיון שחשט אס כן השתא הכיסוי הוא חיוב כמו כלאים צליית דלם לא ילבוש בגד לא יחייב צליית מכל מקום אס לובש מחייב שפיר מיקרי מזוה עשה של חובה וכ"כ במזוה כיסוי וזה ברור בכונת דברי הירושלמי (ב) נלע"ד להביא ראיה לדברי הרב יפה ללב דיש מזוה באכילת מזוה כל יום ראשון מדברי המכילתא פרשת בא פסוקא פ"ג ו"ל משארותם אלו שירי מזוה ומרור אתה אומר כן או אינו אלא שירי פסחים כשהוא אומר ולא חותירו ממנו עד בוקר הרי שירי פסחים אומר ומה אני מקיים משארותם לרורות בשמלותם אלו שירי מזוה ומרור לרורות בשמלותם על שכמם ר' נתן אומר וכו' לא הי' שם צהמה והרי כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם ולאן ובקר ומה תלמוד לומר על שכמם אלא שהיו מחבצין את המזוה עכ"ל ומוציא דברי המכילתא זאת בפירוש רש"י חומש משמע מפורש מזה דהוא מזוה דאי לאו הכי מאי שייך בזה שהי' מחבצין את המזוה דהא הם ילאו בבוקר ו"ל לפי זה הא דנטלו שירי מרור דהו' דאי לאו מזוה כדי שיהיה להם זכר לומר ר' חייא ומה דק' שהי' מחבצין את המזוה קאי על מזוה ואפשר לפי זה יש להוכיח דהוא מזוה כל שבעה דכמו במלרים היה מזוה כל יום ראשון דלא נגזר חינוכו כ"א יום ראשון לדברי ר' יוסי הגלילי פסחים (ד' ל"ו ע"ב) כמו כן לדורות דיש איסור חמץ כל שבעה ובהנהגה התורה שבעת ימים מזוה תאכלו הוא מזוה אכן יש לדחות דבריו על פי מה שכתב בספר בני יששכר במאמרי חודש תמוז מאמר א' אות י"ד והביא שם בשם ספר עיקרי דינים בשם ספר קול אליהו ו"ל בעה"ק ירושלים תוב"צ נהגו שלא לאכול בשר מר"ח אב עד התענית ואם נשאר בשר ממה שנקנה לצורך אוכל נפש לר"ח או לשבת שמע האומרים בשם הרב מהר"א יצחק שהי' אוכל משירי ר"ח ושבת ושכן נהגו אחריו והביא ראיה לזה מאיברי בשר נחירה וכו' עכ"ל ואם כן על פי זה יש לומר דכונת דברי המכילתא משום שהי' שירי מזוה על כן גם זה מזוה ועל פי זה שייך גם על מרור שהי' מחבצין את המזוה ויש מזה ראיה ברורה לדברי קול אליהו:

ובבזה שהובא למעלה בשם ספר מעשה רב שהגר"א היה משתדל לטעום חמץ במזלתי יום טוב של פסח כחב' לי על זה ידידי הגאון לבי הירש הלוי צלויים מעיר ווארשא י"ז ו"ל הלא כתיב לעיל בשירי חמדתו ומלאתי בו להבין דברי מוהר"ל בסוף הלכות פסח שכתב ו"ל במזלתי פסח צליה לא היה שום חמץ בבית מוהר"ש ולא תשו ואכלו מזוה עכ"ל וזה כמה אשר נשאלתי לבאר הדברים ולא ידעתי ולפי מה שהביא כ"ת בשם הגר"א מבואר היטב ומכאן למד הגר"א דבר זה עכ"ד י"ז:

ודע שמה שכתב הגאון חסם סופר שבחדושו עשה סמוכין לדברי החוקוני שכל יום ולילה מימי חג הפסח יש מזוה לאכיל מזוה אף שאינו חובה (כנ"ל בד"ה וזה לשון) הנה מקרוב השנתי ספר היקר חסם סופר על הסוגיות שנדפס בשנת תר"ג בעיר הקודש ירושלים תוב"צ וראיתי מה שכתב בס' מ"ד (ד' ס"ט ע"ב) בד"ה שבעת ימים) ולפי הגר"ה לדבריו שכתב הגר"ל היתה כונתו

ידידי הרה"ג ברוך עין מה"ס דבר מזוה (מעיר אמדור) י"ז כתב לי ו"ל במערכת אכילה אות ז' (בד"ה אסם) צריך לציין לעיני בספר דמשק אליעזר ע"כ הגר"א בש"ע א"ח סי' תנ"א (במכתבו רשימות הסימן אינו ניכר היטב אס תנ"א או תנ"ה או תנ"ג ס"ק י"ד עש"ה דאין אללי הם' דמשק אליעזר וגם ביאורי הגר"א אין גלגלי):

אם לא אכל כזית מזוה קודם חלות צליה ראשונה יאכל אחר חלות ויש להסתפק אם יבדק והמבדק לא הפסיד דהעיקר דהחיוב כל הלילה שכן פסק הרמב"ם וגם הרי"ף השמיט דין זה כן כתב בספר הזכרון לידידי אבד"ק ראוישטאש י"ז בשם שו"ת משכנות יעקב סי' זק"ן:

אם מותר לשלוח מזוה דרך מסילת הברזל עיין במה שהבאתי לעיל בס' י"א אות ו' לענין שלוח קמח של פסח על ידי נכרי בלא שומר ובמה שהבאתי שם (בד"ה אחר ששלחתי) שמונה פשוט לשלוח קמח וגם מזוה שמורות על הבאן וכו' ובספר הוספות ירושלים בס' תנ"ג הוצא בספר זכרון לידידי הרה"ג מראוישטאש י"ז בהלכות פסח ד' ט"ו ע"ב כתב המביאין קמחא דפסחא על הבאן נראה דמותר מכל מקום לענין שמירה למזל מזוה לריק עיין:

במצה שלא נאפית לשמה שנתרבה במזוה האפיות לשמן נסתפק הרב השואל בשו"ת משיב דבר להגאון מוואלאזין בס' ל"ד אס יולאים בהם ידי חובתם והשיבו דפשוט דביטול במזוה עשה דומה לביטול באזהרה דלא תעשה כמו בכל כללי התורה וכו' וכל שכן לענין ביטול ברוב דעיקרו מדכתיב אחרי רבים עיין רש"י חולין ד' ל"ח ד"ה דמדאורייתא צרובא ובגדה ד' מ"ז בד"ה חייבת בחלה ובתרא"ש פרק גיד הנשה והאי קרא לא כתיב באזהרה דלא תעשה ועיקרו הוא בדיינים וממילא הוא גם כן במזוה עשה דמלא שנתערבה ברוב כשרות חולין בכל מזוה שהיא מן הרוב שנאפו לשמן ויולאים בה ידי חובתם והמעניין בנוק דב"ק יראה כי לא היתה שאלה הלכה למעשה כי אס לפיפולא ולכן לא השיב הגאון אלא אס מעיקר דין תורה שייך בזה דין ביטול שאם היתה הלכה למעשה היה

החמץ שהסיוק בו התגורר מדמי הפת והתבטל שטול מהנכרי דגמלא שאינו נהנה כלל מהחמץ שהסיוק בו (כן ביאר הגאון מוהרש"א בש"ע שלו אות ט') אך יחתוך הפת בענין שאי אפשר ששבו ימכרם לישראל אחר דהרי אסור לקנות פרוסה מנכרי כב"ד סי' קי"ב והגמלא חלק עליו וסובר דאין יכול למכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבו ע"ש ובדברי רבני האחרונים הנה הגאון בשו"ת מוהרן יפה סי' ט"ז האריך מאד בזה ומסיק דלדינא קיימא לן כדעת המגן אברהם דלא מהני מירה חוץ מדמי איסור שבו וגם בהקנה שהמלא הרב שפתי כהן שלא לבא לידי הקלה על ידי שיחתוך הפת וכו' חמה שם דאחתי ניוחם שמה יקנה הישראל ליתן לפועלים נכרים וכדכחנו התוספת ביצמות ד' פ"א בד"ה כולם ילקחו והאריך גם בזה ע"ש :

ואם אפה או ביטל על גבי גחלים (של חמץ) עוממות או על גבי אפר חמץ בלא אבוקה כנגדו או שעשה כדכר מחמץ וארג בו בגד אס נאסרים בהנאה הפת והבגד עומד בזה הגאון עמק הלכה בהלכות פסח סי' קל"א והביא דברי הרב שפתי כהן ביו"ד סי' קמ"ב לגבי עני אשרה דאף בלא אבוקה אלא גחלים עוממות אוסרין משום דאפר עני אשרה אסור והוא הדין באפר חמץ דגם הוא אסור והרב מגן אברהם בסי' תמ"ה סק"ה הביא מה שכתבו הר"ן והמגיד והרמ"ה לגבי חמץ דדוקא כשאבוקה כנגדו וכאב דנראה לו כהשפתי כהן ולא מטעמיה אלא משום שאסור במשהו אסור אפילו גחלים והוא הדין חמץ דאסור במשהו אסור בכל ענין והוא הדין מדברי התוספות בפסחים ד' כ"ו הקדש דאין הטעם משום דאסור בכל שהו אלא כדברי הרב שפתי כהן דהאין באס אפרו אסור ובחמץ דאפרו אסור אפילו ביטל על גבי גחלים או בחום התגורר אסור ושבו שקיל וערי כמה שהקשה הרב מקור חיים דהא דוקא כמה שדינו בקבוצה הוא דאפרו אסור אבל חמץ דינו כשריפה וכו' והאריך בזה וגם כמה שכתב הרב מגן אברהם דכיון דאסור במשהו זה וזה גורם נמי אסור ובסוף הסימן כתב לענין נטל כדכר מחמץ דלכאורה אסור הבגד דהא קיימא לן י"ש שבת חמץ בצבד וכמו מקדש אשה באיסורי הנאה דאיהו מקודשת עיין קדושת כ"ד למחן דאמר חולין שנשחטו בעורה דלדורייא חף לפי זה יקשה למה לא תנן גבי שאר איסורי הנאה נטל כדכר אבל י"ש לומר דהוי שלא כדרך הנאחן כדאיתא דרבינא שייך לבריה בנזירי דערלה וכן דאמר שהסיוק בקליפי ערלה חף דעל כרחין בקליפי הפירות דע"י ערלה לא נאסר מכל מקום הוי דרך הנאחן כדאיתא מסיקין בקליפי אבל אס כן אמאי לא יסיק בו תגור וכירים הא הוי שלא כדרך הנאחן דאין לומר דאיתא כר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שרפה והוי דרך הנאחן דהא כס פריך פשיטא ומשני לא לריבא אלא לר"י סלקא דעתך אמינא כדרי דשריף ליה ליתאני משמע דכל שכן לרבנן ויש לומר דמכל מקום אפילו לרבנן לפי מה שכתבתי דשרפה עיקר מלואו הוי דרך הנאחן אבל כדכר הוי לא דרך הנאחן לאריגה אלו תורף דכ"ק ועיין במקור חיים סוף סימן תמ"ג (בד"ה וע"י) מה שכתב לענין כדכר מאיסורי הנאה שארג בו את הבגד דאסור אך לא כתב בפירוט אס גם כדכר מחמץ אסור או שדוקא כדכר של שאר איסורי הנאה הוא דאסור ע"ש :

ובעיקר דין אפר חמץ אס אסור בהנאה אחר שנשקף הוא מהלוקת הקדמונים והר"ב"ה בסימן תמ"ה סובר לדין דקיימא לן כרבנן דמקיים מלות השבחה במפרס חזרה לרות וכיון דאין מן הנשרפין דיו ככל הנקברים דאפרין אסור וכן דעת התוספות בריש פרק כל שעה והר"ש שם בסוף סי' ב' ומדברי הרמב"ם מתבאר שסובר דמותר בהנאה מדכחז דביעור חמץ הוא כשריפה ואס הוה סובר דאסור בהנאה לא היה מותר לשורפו כמו שפסק בסוף הלכות פסולי המוקדשין דכל הנקברים לא ישרפו אלא תחום פלפלת נהא כס' פרי יאחז לדידי הגאון יאחז בלאזער יל"ו (שהיה אבד"ק פערטבורג) בסי' י"ט גם בשו"ת הגאון מוהר"ם שיק בחלק א"ח סי' ר"ח האריך לבאר דין ביעורי איסורי הנאה הנקברים והנשרפים ע"ש :

בז שגמלא בכפר (על פי הכרת) רחוק מהעיר ארבע שעות ביום ארבעה עשר לעת ערב ובכפר אי אפשר לו לקיים מלות אכילת מזה ולומר ההגדה וכו' נשאל הגאון מוהר"ם שיק בסי' רס"א

היה לו לבאר אם יש בזה חשש משום דבר חשוב דלא בטיל או משום דבר שבמנין שהרי מלות של מלוא חשובות הן כככרות של בעל הבית וגם הרי נמכרות במנין מפני חשיבות המלוא ועם כי יש ללמד בכל זה על כל פנים לא הוה שחיק מלבאר אם יש חשש משום זה או לא (עיין לקמן אות ח"י) :

יד **חוקה** שהחזר מפי הרופאים שלא לאכול מזה ומורר שאל אכל יהיה בסכנה גדולה והחולה רואה להחמיר ולאכול נשאל הגאון מוהר"ם שיק בסי' ר"ם אם רשאי לברך מידי דהוה אנשים שפטורות ממלות עשה שהזמן גרמא ורשאות להחמיר לקיים המלוא ולברך כמו שכתבו התוספות בקידושין ד' ל"א דאם רבינו חם או דילמא דחשיב מלוא הבאה בעצירה ואינו רשאי לברך ולברר ספק זה חקר באוכל דבר המזיק לו לבריאות גופו אי מיקריא אכילה או לא ועמד לבאר כמה מקומות שנראים כסותרים בענין זה ולא הזכיר הדין פשוט בש"ס ופוסקים גבי שמן זית שאם אכלו בעין אינו מברך משום דמזיק לו ועיין מה שכתבתי אני הדל בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת ברכות בסי' א' אות ל"ג ובקונטרס פתח השדי במערכת ברכות אות כ"ח בסי' ד' ואין כאן מקומו ומסיק וכל זה אם אין בו סכנה אבל אם אמרו הרופאים שיש חשש סכנה חף אס נאמר שדברי הרופאים הם רק כספק עיין למרן חתם סופר ביו"ד סי' קנ"ח מכל מקום גם ספק פיקוח נפש דוחה שבת ובכל העורה וחי בזה כתיב ואסור לו להחמיר חף למחן דאמר ביו"ד סי' קנ"ז בדמקום שאמרו יעבור ואל יהרג רשאי להחמיר היינו אס מכוונים להעבירו וחף למה שכתב השפתי כהן שם בסק"ג דבפרהסיא אפילו אין מכוין להעבירו היינו אס יש קדוש השם אבל בגדון כג"ל בודאי אין רשאי להחמיר על עצמו ועיין במגן אברהם סי' קנ"ד סק"א ובסי' תר"ח ברפא חומר לריך מאכילין אותו כתב הרדב"ז והובא בליליה דבה שם דבעל כרחו מאכילין אותו ואס אינו רואה לאכול עובר על חף דמיסרם לנפשותיהם אדרת וזה בקים עשה כל שכן בשב ואל תעשה ומה שכתב המחזיק השקל בסי' ק"ד סק"ח דתליא בפלוגתא לדעת קשה דנראה לי דבכי האי גוונא לכולי עלמא אסור לאסור נפש וכו' הרי קיימא לן בסי' תרנ"ו לענין קיום מלות עשה המבטח אל יבזז יוהר מחומם ואיך יבזז אס ימי חייו וכיון שאינו רשאי להחמיר ועבירה הוא עושה חף יבכך וחף למחן דאמר דעל רשות מברכין כאן אין שום מלוא אלא עבירה ולא הוי חף מלוא הבאה בעצירה שהרי אין מלוא וחיוב כלל אלא עבירה או ספק עבירה ואס אינו אוכל עדיפא ליה שהרי אמרו חשב לעשות מלוא ונאסר ולא עשה הוי כאילו עשה מלוא ואס יעשה ומפסיד וכו' דר' טרפון קרא והטעם ואמר ככתיב בעצמי וכו' וכו' ומשמע מהרמב"ם בפירוש המשנה שהביא עצמו לידי סכנה ואמרו לו כדאי היה וכו' שעבר על דברי בית הלל דמשמע שאם היה הדין כצ"ח שמהי היה רשאי להביא עצמו לידי סכנה משום קיום מלוא כדכר העיר בזה בפתיח חשובה סי' קנ"ז בשם הפארת ישראל וכתב דשם לא היה שביח היוקא ומלוא אגוני מגנא אבל במקום דאכיל סכנה על פי רופאים ודאי אין רשאי להחמיר ומתחייב בנפשו אס מחמיר וכל שכן שאין לברך ובלאו הכי לאו בכל רשות רשאי לברך אלא בדבר שחזירו באופן זה חייב אבל כל שכולן בכי האי גוונא פטורין אין כאן מלוא ולא שייך ברכה וכעין שחלק הפרי מגדים בשל אברהם סי' מ"ד סק"ה אלו תורף דכ"ק וכל דבריו נכונים ואזכיר אליו ומה שחילק בסוף דבריו דלא בכל רשות רשאי לברך וכו' כיונה דעתו לדעת הראשונים שהבאתי בשדי חמד חלק הכללים במערכת הכ"ק כלל ט"ו סק"ב ע"ש שהארכת בסי' ד' בכמה חילוקים הנאמרים בדברי הפוסקים בזה דאמרו רבנן דבי מעשרא כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ובאיה ענין אמרינן המחמיר הבא עליו ברכה :

בז **אם** הסיק התגור בחמץ ואפה בו מלוא דקיימא לן בסי' תמ"ה סעיף ב' דהפת והתבטל שכתבתי בחמץ אסורים נחלקו הרבנים שפתי כהן ומגן אברהם (שם בסק"ו) דלהשפתי כהן בסי' קמ"א יכול למכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבהם שיענה דמי הנאח

לא שייך כאן דהוי' לח' ביבש ועיין ביו"ד סי' ז"א בשפתי כהן סק"ד ובכנסת הגדולה שם מובא בפרי מגדים בשפתי דעת סק"ד אי מהני דהנה בלחם שנגע באיסור לח' ואף דלא אמרינן דאיתו חזר ונעור אלא כשנתבטל בששים שכלה ואזכר ממשו של איסור (עיין לעיל סי' ג' אות כ"ח) וזה באיסור ודאי לא כן בספק שמה איתו כלא איסור כי הכא אף חזק הפסח שרי מספק ספקא שמה איתו כלא איסור ושמה הלכה כהסבורים דלא אמרינן חזר ונעור ביבש ביבש וסיים :

עד כה דברנו ביש ספק שגפ"ל י"ש על איזה מלות וכל שכן דלפי ייזר השאלה איתו שום ספק מנפילת י"ש עליהן ועל ד' יוהר טוב יש לאכול איתו כיכרים מהמלות קודם פסח עיין מנן אברהם סי' ס"ז ס"ק ד' ובס"ק ב' ובדגול מרצבה ובטורי וזה סי' תמ"ז ס"ק ח' וכנסת הגדולה שם וריש סי' תמ"ז שכתב דאין ספק של הר"ן מוליך מדי ודאי של רב"ה והרשב"א ומרדכי האריך שהביא הביט חרש עיין היטב והבין וגם לדעת הר"ן דחמץ איסורא מיקרי כיון דשמו עליו מותר באוכל מקלה קודם פסח ואין כאן משום ביטול איסור לכחילה דכל שיש ספק אם יש כאן איסור מותר לבטל לכחילה כביוצא דעת סי' פ"ד בשפתי כהן ס"ק ל"ח ובסי' ז"ב סק"ח ועוד דלא גרע מיבש דיכול לבטלו קודם פסח שיהא נימנח וייערע בששים עיין במנן אברהם סי' תמ"ז ס"ק י"ש כלא הרבה ספקות שמה לא נתחממו כלל ושמה הלכה דאין חזר ונעור ואם תמלא לומר דחזר ונעור שמה כבר נאכל האיסור ואין זה האיסור ובי' האי גויא גס לפי פסטיית דברי הרמ"א בסי' תמ"ז ס"ב דלא מהני ספק ספקא לענין אכילה איתו להחמיר אלו תורף דב"ק ובספר פאת השדה (ס' שו"ת קובץ קטן נדפס בלבוש שנת תרמ"ב) בסי' י"ג כתב להסביר דלא מהני גבי חמץ מה שנהלל אחד קודם הפסח לתלות האיסור בנאכל ע"ש טעמו :

בזית חמץ שנתערב בשני זיתים של מלה ומדאורייתא חד בחרי בטיל יבש ביבש נסתפק הגאון אליעזר וזמאן מח"ס ילקוט אליעזר הובא בספר פאת השדה (שו"ת דפוס לבוב תרמ"ב) סי' ל"ד דאפשר דרזקא לענין היתר אכילה הוא דמהני הביטול אבל לא לזאת ידי חובת מלה שיהי מותרים השלשה זיתים לשלשה בני אדם לזאת בהם ידי חובת מלה ורזקא לקדקד כן מדברי רש"י ביומא ד' ס"ד ע"א גבי הא דאמר ר' אליעזר אם קרב ראש אחד מהם יקרבו כל הראשים והרב המחבר שדי נרגא בדבריו ועוד הרבו בראיות לכאן ולכאן ולא פניתי לעיין בדב"ק לך נא ראה :

סימן טו

בדין מרור וחרוסת וארבע בוסות

(א) מרור נוהגין ההמון למלול חרירין לבטל חריפותו והג' בעל חות דעת אמר שאין יולאין בזה ודאיתו נכונות לכן אין להקל ובפרט דאיכא למיחש לברכה לבטלה כן כתב הרב דרך פקודין במלות עשה יו"ד בחלק הדיבור אות ה' ובהורמותיה דמר אומר אני שאין להחמיר בזה כמו שמתבאר מדברי רבני האחרונים עיין באה"ט סי' תע"ג ס"ק י"א והרב שערי תשובה שם כתב דהחמיר יחמיר לעצמו אבל לא לאחרים בפרט בדורות הללו חלושי המוג שהקלה שהוא חרף מאד מוזהר הרבה וכו' ע"ש והרב ישועות יעקב שם סק"ב כתב מנהגו על פי מר אבא הג' החסיד למלול חרירין שאז יכול לאכול כזית ממנו ומה שמפקק על זה חכם אחד מדברי הרשב"א בחידושי ברכות דהיכא דפרמינו פרימו זוטא הופג טעמו ואין בעינין טעם מרור וכו' (האריך ליישב וסיים ח"ל) ואם כן אינו ענין למרור שאין דרכו לאכול מבושל וכן דרך אכילתו למוללו שפיתא דלא נשתנה טעמו כלל והחוש מעיד שלא נאכל ממנו טעם מרור ויולא ידי חובתו בחרירין שנמלל ולזכות הרבים שיקיימו מלות ה' ולא נזקו הגופים החלשים הארצתי אף כי הוא פשוט מאד עכ"ל גם הרב חיי אדם בקונטרס נשמת אדם סי' ל"ג הביא בשם הרב חוות דעת כמו שכתב ביצועות יעקב בשם חכם אחד על פי דברי הרשב"א לברכות ד' מ' (ד"ה קצבי עולא) והאריך לדחות ראיותיו ומסיק דיש לנהוג כמו שכתב הגר"א וכן נהגו אחריו לאכול חרירין

דס"א אם רשאי לבא לבלי יום טוב לעיר ויגיע קודם חלות ויקיים המלות והשיב דפשוט דאסור לו לחלל יום טוב אפילו באיסורין דרבנן כדי לקיים המלות כדתנן בראש השנה ד' ל"ב שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום וכו' וכחב' ללד' דבדיעבד לא מיקרי עבדין ואחר שהאריך מסיק בדודאי אסור לו לילך חוץ לתחום ואם הלך חילל יום טוב ולדעת הפוסקים דתחומין שנים עשר מיל דאורייתא הרי עשה איסור תורה שהרי בהילוך ארבע שעות יש יותר משנים עשר מיל ולריך תשובה וכפירה ואף דטעה בדבר מלה ועשה מלה פטור והכא נמי הרי עשה מלה יש לומר דהיינו דוקא שטעה היינו שטעה שהוא שבת ולא שאומר מותר וכו' וכו' והעיקר תלוי בתשובה לקבל עליו להיות זהיר מאד בשמירת שבת ויום טוב ואין לרין אלא מה שעיניו רואות הכל לפי האדם :

(יז) אם אכל כזית מלה מנוקשה לדעת הסבורים דחמץ נוקשה הוא מדרבנן דעת הרב הירש בער דולדנער דאיתו יולא ידי חובת אכילה מלה ומדאורייתא בלילה ראשונה דאף דחמץ לא היו מכל מקום איתו שם מלה עליה וראיותיו ממנחות ד' ג"ז ע"א דמסיק הס"ס מלה תהיה הכתוב קצעה מובה ויא' אמרינן דחמץ נוקשה לר' יהודה דלמר שאור ישרף והאכלה פטור הוא דאינה אלא מדרבנן מוכח בזה דאפילו הכי איתו שם מלה עליה ואם כן איתו יולא ומדאורייתא ג"כ ידי אכילת מלה אלו חוכן דבריו הובאו בש"ת בן יהודה לגדול בדורותיו בסי' ק"ד והרב המחבר חלק עליו דאף דמדרבנן איתו יולא כמו בטבל טבול מדרבנן בפסחים ד' ל"ה ע"ב מכל מקום אין לומר דמדאורייתא איתו שם מלה על נוקשה ואיתו יולא ומדאורייתא והאריך לברר דבריו ומסיק דבנוקשה לדין דהיינו הכסופה פניה אם עשאה מזה יולא בה' ומדאורייתא ואין בה' אלא איסורא דרבנן ע"ש נועם פלפולו ולפי הנראה דבר זה תלוי במקצוע גדול שנתחבצו בו קמאי ובתראי' אם מה שאינו ראוי מחמת איסור דרבנן משוי' ליה לא חזי ומדאורייתא שהאריך מרן המשנה למלך בריש פרק ז' מהלכות תרומות גבי אוכל תרומה טמאה מדרבנן בטומאת הגוף אי חשיבא מחוללת ועומדת מחמת הטומאה דרבנן או נימא כיון דמדאורייתא טמאה היא האוכלה בטומאת הגוף חייב וכל הבאים אחריו שומרים וכן רבים האריכו במקצוע זה כגמיה עניינים שונים ותליקו כמה חילוקי דינים ויש שהלו דבר זה במחלוקת חנאים ואמוראים וגם אפי' הדל בימי חרפי כחבתי בסיעתא דשמיא בספרי הקטן מכתב לחוקרים בסוגיא דסוכה דף כ"ג ע"א ר' מאיר סבר כיון דמדאורייתא חזי וכו' וגם במקומות אחרים המצויים במפתחות הספר ע"ש (באות האל"ף איתו ראוי מדרבנן) וגם בקונטרס הכללים במערכת הרי"ש (ראוי מן החרוסת) רשמתי קלט בזה ועיין אור לי סימן ל"א ויודוש הוא שלא נהעוררו בזה שני הגדולים השואל והמשיב הנ"ל :

(יח) ביצות אפיוות שיש חשש שמיא עליהן יין שרף חמץ ועודא הכי הוה לעיר אחת הובאו בעגלה מלות בערך שלש מאות וחמשים כיכרים ואחר שפרקו מהעגלה ערך שתי מאות וחמשים כבר טרם שפרקו המאה הנומרים הרגיש המשגיח על הפריקה שכמו טיפת י"ש נפל בעיניו ואמר שאין זה כי אם שאלה ראה לשפוך על המלות להכעיס ולהפסיד והקב' בדקו המלות בחוש המישוש ולא נמצא שום רטיבות ולא שום ליחלות וגם עיינו על המחללות ולא ראו דבר ועל פי שני עדים הללו קיימו שלא נפל על המלות מאום ואין שום שור ספק אכן משום חומרא דחמץ ניחוח חד דרגא בשאלתא לספק אם נפל י"ש על איזה מלה ולזה השיב בס' חיים של שלום להגאון אבד"ק באטישאן י"ו בסי' ס"ט דודאי יש כאן ביטול חד בתרי דגם אם נפל י"ש לא נפל אלא על איזה מהם ומשום דבר שבמנין ליכא כיון שלא נאסרו אלא מהמת בליעה כגמנין אברהם סי' תמ"ז סק"מ וביבש מהני ביטול קודם פסח ד' בתרי ככסיון תמ"ז סק"ה בעיני' ט' אף דהבליעה הוי איתו מונו עם השאר מכל מקום הא נגד הבליעה ודאי יש ששים בין הכל דשרי כביוצא דעת סי' ק"ה בש"ך ס"ק ל"א ואף דביבש ביבש שנתבטל חד בתרי כתב במנן אברהם שם דלא מהני הביטול אלא לאכול בערב פסח עד הלילה אבל לא בפסח היינו משום דחזר ונעור וזה